

¶ hea hora Data a Do.
Grangerio

M. T. CICERONIS
DE ORATORE
Liber tertius.

PARISIIS,

Ex Typographia IOANN. LIBERT, via Diui
Ioannis Lateranensis, prope Col-
legium Cameracense.

MDC. XII.

M. T. CICERONIS
DE ORATORE
Liber tertius.

PARISIIS,
Ex Typographia JOHANNIS LAFRERE, viii die
JOHANNIS LAFRERE, propo. Col.
JOHANNIS LAFRERE,
MDCCLXXII

prolationem habere quae
toti in conquestione
posita est. Tunc quippe
Crassi mortem deplo-
rari Romani hoc librorum
soluti perma pariter
tribui

M. TVLLII CICERONIS
DE ORATORE
LIBER III.

Instituente mihi, Quinte frater, eum sermonem refer-
re & mandare huic tertio libro, quem, post Antonij di-
sputationem, Crassus habuisset, acerba sanè recordatio
veterem animi curam, molestiamq; renouavit. Nam illud im-
mortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L.
Crassi morte extincta subitè est, vix diebus decem post eum diem,
qui hoc, & superiore libro continetur. Ut enim Romam rediit
extremo scenorum ludorum die, vehementer commotus ea ora-
tione, quae ferebatur habita esse in concione à Philippo, quem
dixisse constabat, ostendendum sibi aliud esse consilium. illo senatu
se remp. gerere non posse: mane idibus Septembris, & ille, &
senatus frequens vocatu Drusi in curiam venit, ibi cum Dru-
sus multa de Philippo questus esset, retulit ad senatum de illo ip-
so, quod consul in eum ordinem tam grauitè in concione esset
inuectus. Hic ut saepe inter homines sapientissimos constare vi-
di, quanquam hoc Crasso, cum aliquid accuratius dixisset, sem-
per fere contigisset, ut nunquam dixisse melius putaretur: ta-
men omnium consensus sic esse tum indicatum, ceteros à Cras-
so semper omnes, illo autem die etiam ipsum a se superatum. De-

Instituente
propositio lugubris
orationis occasio
Inducenda ad Cras-
sum adhibere nam

Nam illud

affertur cum a Cras-
so instantia tunc a
repentino cruce
turbata

Illud illa
Amplicatio per
quandam commenda-
tionem per
gratulationem
per tractationem

Et cum Roma

Narratio quae ad Cras-
sum etiam de iure naturali
et de quodam honore
atque filo deducit

Exigentia
causa altè orationis de
quae altè orationis
contradictio

manus ibi
notatio temporis et
loci ad rem pertinentem

Stabilitudo

Et Crassus

Inducendum à Crassi oratione
in Philippum cum à iudicio
aut sponte transeat

quo de comparatione Crassi
tunc de ipso ad miratio-
nem et magna laus

huius orationis comparatione

Renemur

π α τ ο ς α δ υ ρ ι
 d u u t a h r u d u l a t a
 i n m u r o a n y r e g i n e r
 m o r t u q u i p a r t u m
 u n t u n e d i c t u m a b
 a l i o m e m o r i

Iam M. Ant
 a l o r o q u i p o r t u t u m
 e r u i b e t a q u i p u n t u r
 i n m e m o r i a m
 r e n o r a r e d e
 p o n t e a r a p q u o d p e d i t u m
 l u e u n t e a p u a q u o
 m u l t a l u b a n t i g n a t a

Neq; Se ro
 l o i n t a r o l u a h o s p i t i a
 f e a t u m r o m m u n i c
 r a l a m i t a r m o u r
 a f f e t u m

Subverta hoc Seba
 l u b u m q u i a r o u d u
 a b l i a q u i r u n t u m
 l r a g o l u b u m a l o c u t i
 u l o t t u n d a a l o r a m
 q u a f l e d o i d e r p o n t a

Properquum
 π α τ ο ς a f a p p i n g u l a t
 e r g u i b e m o r t u
 π α τ ο ς a l o r i u l i g i o n e
 e r m o d o
 a n p f i r i c a r u m a
 c o m p a r a t i o n e d u t a a b
 i m p a r i

Nov Seba
 f i d u a d g e h u r o m m
 q u i e m C r a s s o
 r o l o c u t i g m
 e r g i t i g u
 π α τ ο ς e r g e m i n a t a
 f o r t u n a i n i u i c i a
 f u n t u m d o n o r
 p r i m u m d e r u d e
 c i n i t a t e d t u r b a t u r

Silpitiu
 f o r S u l p i t i j m a t r i a
 d i p l e n d a r a l a m i t a r
 q u o d r u n t a C o m i
 r o n f i d i a a d m f a r i a
 f i a r o u t u l g e r f u l t r a
 d i d i f i p a n a a l f t
 f i g m

Ego Seba
 C e l l i g u q u o d f u m t a
 d r u m o e r u l a t m o r t u
 C r a s s u m a b i f f i r i m f a r
 e r u t i u m d r a c o n i f i g u r a p
 d r u p t r o p s m a d a f f i m i t u r o m

fere collacur: sunt, euentum recordatus? Tenemus enim memo-

ria. Q. Catulum virum omni laude praestantem, cum sibi non

incolumen fortunam, sed exilium, et fugam deprecaretur,

esse coactum, ut vita se ipse priparet. Iam M. Antonij in his

ipsis Rostris, in quibus ille temp. constantissime consul defende-

rat, quaeque censor imperatoris manubijs ornarat, positum

caput illud fuit, a quo erant multorum civium capita servata.

Neque vero longe ab eo C. Iulij caput, hospitis Ferrusci (ce-

lere proditum, cum L. Iulij fratris capite iacuit: ut ille, qui

haec non vidit, et vixisse cum repub. pariter, et cum illa simul

extinctus esse videatur. Neque enim propinquum suum ma-

ximi animi virum P. Crassum suapte interfectum manu, neq;

collega sui pontificis maximi sanguine simulacrum Vesta re-

persum esse vidit: cui merori (qua mente ille in patriam fuit,

etiam C. Carbonis inimicissimi hominis eodem illo die mors ne-

faria fuisset. Non vidit eorum ipsorum, qui tum adolescentes

Crasso se dicant, horribiles, miserisque casus: ex quibus

C. Cora, quem ille florentem reliquerat, paucis diebus post

mortem Crassi depulsus per invidiam tribunatu, non multis

ab eo tempore mensibus eiectus est e civitate. Sulpitius autem,

qui in eadem invidie flamma fuit, quibuscum privatus con-

iunctissime vixerat, hos in tribunatu spoliare instituit omni

dignitate: cui quidem ad summam gloriam eloquentiae flore-

centi, ferro crepita vita est, poena temeritatis non sine maeno

reip. malo constituta. Ego vero te, Crasse, cum vita flore,

DE ORATORE

8

non enim
sunt nulla omnia
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione

Quod si

occupat quod ob
poterat et alud legi
fati etque locutione
quod fatis etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione

ut fortis

prodeuntur hinc
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione

Crassum in

cogit ad rem Cras-
simum non
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione

Quod si

disputat hinc
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione
fati etque locutione

hac in manus sument, de manus quiddam de L. Crasso quam
quantum à nobis exprimeretur, suspicentur: nos enim qui ipsi
sermoni non interfuissemus, & quibus C. Cotta tantummodo
locos, ac sententias huius distributionis tradidisset, quo in gene-
re orationis utrumque oratorem cognoveramus, id ipsum sumus
in eorum sermone adumbrare conari. Quod si quis erit, qui da-
ctus opinione vulgi, aut Antonium tenuiorem, aut Crassum
fuisse pleniorum putet, quam quomodo à populo uterque indig-
ctus esset, is erit ex iis, qui aut illos non audierit, aut indicare non
possit. Nam fuit uterque (ut exposui antea) cum studio, atque
ingenio, & doctrina praestans omnibus, cum in suo genere per-
fectus: ut neque in Antonio deesset hic ornatus orationis, neque
in Crasso redundaret. Ut igitur ante meridiem discesserunt,
paululumque requierant, in primis hoc à se Cotta animaduer-
sum esse dicebat, omne illud tempus meridianum Crassum in
accerrima, atque attentissima cogitatione posuisse, seseque, qui
vultum eius, cum ei dicendum esset, obtutumque oculorum in
cogitando probe nosset, atque in maximis causis saepe vidisset,
cum dedit opera, quiescentibus alijs, in eam exhedram venis-
set, in qua Crassus lectulo posito, recubisset, cumque eum
in cogitatione defixum esse sensisset, statim recessisse, atque in
eo silentio duas horas ferè esse consumptas: deinde, cum omnes,
inclinato iam in pomeridianum tempus die, venissent ad Cras-
sum. Quid est, Crasse? inquit Iulius, imò ne se sum? nisi ad-
monitum venimus te, non flagitatum. Tum Crassus, An me

tam im-

LIBER III.

tam impudentem esse existimatis, ut vobis hoc praesertim mi-
 nus putem diutius posse debere? Quinam igitur inquit ille, lo-
 cus? ^{in medio sylva} in media sylva placet? est enim is maximè & opacus &
 frigidus. Sane, inquit Crassus, etenim est in eo loco sedes huic
 nostro non inopportuna sermoni. Cum placuisset idem ceteris, in
 sylvam venit. Et ibi magna cum audiendi expectatione con-
 seditur. Tum Crassus, cum auctoritas atque amicitia vestra
 sum Antoni, facilius eripuit, inquit, mihi in optima mea cau-
 sa libertatem recusandi, quamquam in partienda disputatione
 nostra, cum sibi de us, quae dici ab oratore oporteret, sumeret, mi-
 hi autem relinqueret, ut explicarem, quemadmodum illa orna-
 ri oporteret; ea diuinit, quae seiuncta esse non possunt. Nam
 cum omnis ex re, atque verbis constet oratio; neq; verba sedem
 habere possunt, si rem substraxeris, neq; res lumen, si verba se-
 moueris. Ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo
 complexi, plus multo etiam vidisse videntur, quam quantum
 nostrorum ingeniorum acies inueniri potest, qui omnia haec quae
 supra, & subter sunt, vnum esse, & vna vi, atque vna con-
 sensione naturae constricta esse dixerunt. Nullum est enim ge-
 nus rerum, quod aut auulsam à ceteris, per se ipsum constare,
 aut quo cetera si careant, vim suam, atq; eternitatem, conser-
 uare possint. Sed si haec maior esse ratio videtur, quam ut ho-
 minum possit sensu, aut cogitatione comprehendere: est etiam illa
 Platonis vera & tibi, Carule, certe non inaudita vox, omnem
 doctrinam harum ingenuarum, & humanarum artium vno

Tum Crasso
 Benignissima praefatione
 Crassus apud
 praetor auditoria
 caque praefatio
 causam contumacia
 in hunc adductam
 ad disputandum
 in publico pro se
 praefigendum
 pudorem ne
 in dolo dolo immutaret
 Quoniam quoniam
 arripit orationem
 a Crasso quaerit
 ornatu sententiarum
 sententiarum non a
 reprobis doli huius
 sed a quo docendi
 causa pro Crasso audiat
 non esse diuina
 atque exarata
 ut Crassus
 ostendat
 Ac mihi
 a iudiciis
 ab utroque Crasso
 conuentionem
 stabiliat rationem
 & media philosophia
 p. tu & plaudat orationem
 sibi pro Crasso
 sententia quo dicitur
 dictum sibi
 sententia in natura
 dicat in re
 inuenit in se
 et Crasso Crasso
 orationem ostendit
 neque post disputationem
 affirmare
 ad Crasso
 ab Crasso
 ubi arripit ad
 sententiam
 et Crasso
 propositum
 sententiam
 hoc modo ingenuum
 vna omnia copula
 communis
 multo Crasso
 et Crasso
 actum dicitur

Gravitate
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate

Sed quid ego
 homo copiosus
 aut quid suorum
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate

Quid sursum
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate

Quid noster
 Catulo subnigritur
 Catulo subnigritur
 Catulo subnigritur
 Catulo subnigritur

De presentia
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate
 et gravitate
 et simplicitate

lus, Sophocles, Euripides, quanquam omnibus par penè laus
 in dissimili scribendi genere tribuatur. Aspicite nunc eos ho-
 mines, atque intuemini quorum de facultate quaerimus, quid

inter sit inter oratorum studia, atque naturas: suavitatem So-
 crates, subtilitatem Lysias, acumen Hyperides, sonitum Es-
 chines, vim Demosthenes habuit. Quis eorum non egregius?

tamen quis cuiusquam nisi sui similis? Gravitatem Africani-
 lenitatem Lelii, asperitatem Galba, profluens quiddam ha-
 buit Carbo, et canorum, quis horum non princeps tempori-
 bus illis fuit, et suo tamen quisque in genere princeps? sed quid

ego vetera conquiram, cum mihi liceat uti presentibus exem-
 plis atque viis? Quid iucundius auribus nostris unquam acci-
 dit huius oratione Catuli? quae est pura sic, ut Latine loqui-

pene solus videatur; sic autem gravis, ut in singulari dignita-
 te omnis tamen adsit humanitas ac lepos. Quid multa? Istum

audiens, equidem sic iudicare soleo, quicquid aut addideris
 aut mutaveris, aut detraxeris, vitiosius, et deterius futurum.

Quid noster hic Caesar? nonne novant quandam rationem at-
 tulit orationis, et dicendi genus induxit propè singulare? Quis

unquam res praeter hunc tragicas pene comice, tristes remisse,
 severas hilare, forenses scenica prope venustate tractavit, atque
 ita, ut neque iocus magnitudine rerum excluderetur, nec gra-

uitas facetiis minueretur? Ecce praesentes duo propè aequales

Sulpitius, et Cotta: quid tam inter se dissimile? quid tam in
 suo genere praestans? Limatus alter et subtilis, rem explicans

proprijs aptisque verbis, haret in causa semper. ^{et} quid indici
 probandum sit, cum acutissime vidit, omis-
 sis ceteris argumen-
 tis, in eo mentem orationemque defigit. ⁱⁿ Sulpius autem for-
 tissimo quodam animi impetu, plenissima, ^{et} maxima voce,
 summa contentione corporis, ^{et} dignitate motus, verborum
 quoque ea gravitate ^{et} copia est, ut unus ad dicendum instru-
 ctissimus, a natura esse videatur. Ad nosmetipsos iam reuertor:
 quoniam sic fuimus semper comparati, ut hominum sermoni-
 bus quasi in aliqua contentionis indicium vocaremur. Quid
 iam dissimile, quam ego in dicendo, ^{et} Antonius? cum ille is
 sit orator, ut nihil eo possit esse praestantius; ego autem, quan-
 quam memet mei paenitet, cum hoc maxime tamen in compara-
 tione coniungar. Viderisne genus hoc quod sis Antonij? forte
 vehementer commotum in agendo, premunitum, ^{et} ex omni
 parte cause septum, acre, acutum, enucleatum, in unaquaq;
 re commorans, honeste cedens, acriter insequens, terrens,
 supplicans, summa orationis varietate, nulla nostrarum au-
 rium satietate. Nos autem, quicumque in dicendo sumus, quo-
 niam esse aliquo in numero vobis videmur, certe tamen ap-
 huius multum genere distamus: quod quale sit, non est meum
 dicere: propterea quod minime sibi quisque notus est. ^{et} difficil-
 time de se quisque sentit. Sed tamen dissimilitudo intelligi potest
^{et} ex motus mei mediocritate, ^{et} ex eo, quod quibus vestigijs
 primum institi, in ijs ferè soleo perorare, ^{et} quod aliquanto
 me maior in verbis, quam in sententijs eligendis labor, ^{et} cura

ad nosmetipsos
 denotatur. Ad
 duto unum de
 Crassum oratio quo
 ita diffunditur
 pudor, ita diffunditur
 pudor, cum habet
 pudor, cum habet
 Crasso non possit
 Iugeni, et Romulo
 et Ja. S. S. quod
 significat. Illud
 ipsum quod pudor
 Solari, dicitur.

U. de t. g. ne

non est dubium
 quod Sol amicitia
 aliquid Crassum
 fatigatur. Sol
 plurimum
 tabulam antrophi
 faciat. Antrophi
 dicitur enim
 huiusmodi oratione
 cuiusmodi cum nihil
 Solari resistere
 huiusmodi optime
 oratione.

non autem

pro mantio ad
 altum partem
 contentione
 plena modum
 quam vult huiusmodi

Sed tamen

pauca de sua oratione
 Crassum loquitur
 fuit superbia
 dicitur enim quod
 ad Antonium ponit
 in qua Crassum
 homini dicitur

DE ORATORE

14

torquet. Verentem, ne, si paulo obsoletior fueris oratio, non di-
 gna expectatione, & silentio fuisse videatur. Quod si in nobis,
 qui adsumus, tanta dissimilitudines, tam certae res cuiusq; pro-
 priae, & in ea varietate ferè melius à deteriore, facultate ma-
 gis quam genere distinguitur, atque omne laudatur, quod in suo
 genere perfectum est: quid censesis, si omnes qui ubique sunt auc-
 fuerunt oratores, amplecti voluerimus? numne fore, ut quot
 oratores, totidem penè reperiantur genera dicendi? Ex qua
 mea disputatione forsitan occurrat illud, si penè innumerabiles
 sint quasi forma figuræq; dicendi, specie dispares, genere lauda-
 biles, non posse ea quæ inter se discrepant iisdem præceptis atque
 una institutione formari. Quod non est ita: diligentissimæq; hoc
 est eis qui instituunt aliquos atque erudiunt, videndum, quo sua
 quemque natura maxime ferre videatur. Etenim videmus ex
 eodem quasi ludo summorum in suo cuiusq; genere artificum &
 magistrorum exisse discipulos dissimiles inter se, attamen lau-
 dandos, cum ad cuiusq; naturam institutio doctoris accommo-
 daretur: cuius est vel maxime insigne illud exemplum. (Vt ca-
 seras artes omittamus) quod dicebat Isocrates, doctor singula-
 ris, se calcaribus in Ephoro contra autem in Theopompo frenis
 uti solere: alterum enim exultantem verborum audacia, repri-
 mebat, alterum cunctantem, & quasi verecundantem incita-
 bat. Neque eos similes effecit inter se, sed tantum alteri affi-
 xit, de altero limavit, ut id conformaret in utroq; quod verius-
 que natura pateretur. Hæc eo mihi prædicenda fuerunt, ut si

Quod si in
 Colliguntur
 Disputatio
 Longa quot
 sunt et
 prope
 De qua
 occupat
 quo ualere
 non summa
 Illatione potest
 Summa
 Fortuna
 artus
 non posse
 Quod non
 Ad rem
 ad super
 obiectum
 genus
 perfectum
 contentum
 docendum
 quibus
 ad quod
 nat
 accommodatum
 Itenim
 Exemplo
 confutatur
 danda
 ad
 Institutio
 accommodatur
 hoc eo mihi
 de
 quibus
 cadunt
 humilis
 a pro
 ostendit
 trofatio
 disputatio
 de
 promissione

non omnia, quae proponerentur a me ad omnium vestrum stu-

dium, & ad genus id quod quisque vestrum in dicendo probaret,

adharecerent, id à me genus exprimi sentiretis, quod maxime

mibi ipsi probaretur. Ergo haec & agenda sunt ab oratore, quae

explicauit Antonius, & dicenda quodammodo. Qui nam igitur

tur dicendi est modus melior (nam de actione post video) quam

Latine, ut plane, ut ornate, ut ad id, quodcumque agatur,

apte, congruenterque dicamus? Atque eorum quidem, quae duo

prima dixi, rationem non arbitror expectari à me, puri, diluci-

dique sermonis. Neque enim conamur docere eum dicere, qui lo-

qui nesciat: nec sperare qui Latine non possit, hunc ornate esse

dicturum: neque verò qui non dicat, quod intelligamus, hunc

posse quod admiremur, dicere. Linguamus igitur haec, quae co-

gnitionem habent facilem, usum necessarium: nam alterum

traditur literis, doctrinamque puerili: alterum adhibetur ob eam

causam, ut intelligatur, quid quisque dicat: quod videmus ita

esse necessarium, ut tamen eo minus nihil esse possit. Sed omnis

loquendi elegantia, quanquam expolitur scientia literarum, ta-

men augetur, legendis oratoribus, & poetis. Sunt enim illi ve-

teres, qui ornare nondum poterant ea, quae dicebant, omnes pro-

pe praeclarè locuti: quorum sermone assuefacti quierunt ne cu-

piantes quidem poterunt loqui nisi Latine. Neque tamen erit

utendum verbis his, quibus iam consuetudo nostra non vitur,

nisi quando ornandi causa parce, quod ostendam: sed usitatis

ita poterit is viri, & lectissimis, qui in veteribus erit scriptis stu-

uige tamen

Modum utend i

pristorum ditione

et non quantur

Jam de pulcro

padem et i multa

optimo quoque

Quantur

Atque si

doat quod quando

en et labitur corba

hinc ultra conuicta

in syllabi

Barbura et

Longia et omni

arritum

bruitate et

prutunum

Caractate

no lo

Delectam a

grammatica

partem de

se no de piali

et Barba

et piali

et piali

et piali

et piali

LIBER III.

LIBER III. 17
nomine urbis, et autoritate: tamen eruditissimos homines
stificos quibus Atheniensis indoctus, non verbis, sed sono vocis,
nec tam bene, quam suauiter loquendo facile superabit. Nostri
minus student literis, quam Latini: tamen existis, quos nostis
urbanis, in quibus minimum est literarum, nemo est, quin lite-
ratissimum togatorum omnium O. Valerium Soranum lenita-
te vocis, atque ipso oris pressu, et sono facile vincat. Quare
cum sit quaedam certa vox Romani generis, urbisq; propria,
in qua nihil offendi, nihil displicere, nihil animaduerri possit, ni-
hil sonare, aut olere peregrinum; hanc sequamur: neque solum
rusticam asperitatem, sed etiam peregrinam insolentiam fugere
dicamus. Equidem cum audio socrum meam Laliam (facilius
enim mulieres incorruptam antiquitatem conseruat, quod mul-
torum sermonis expertes, ea tenent semper, quae prima didice-
runt) sed eam sic audio, ut Plautum mihi aut Nauium videar
audire. Sono ipso, vocis ita recto, et simplici est, ut nihil osten-
tationis aut imitationis asferre videatur: ex quo sic locutum esse
eius patrem iudico, sic maiores, non asperè, ut ille, quem dixi,
non vastè, non hincè, sed pressè, et aequabiliter, et leniter.
Quare Cotta noster, cuius tu illa lata, Sulpiti, nonnunquam
imitaris, ut tota literam tollas, et e plenissimum dicas, non mi-
hi oratores antiquos, sed meiores videtur imitari.
Hic cum arrisisset ipse Sulpitius: Sic agam vobiscum inquit
Crassus, ut quoniam me loqui voluistis, aliquid de vestris vitiis
audiatis. Utinam quidem, inquit ille: id enim ipsum volumus.

Quare

hortatur Crassus
fuit uxor oratoris
Errectum suum
Eorum somnum
Siquantur cognita
Stimulata iustitiae
Theodora barbari
quidam iustitiae
Suggerit

Бянде т.

familiari sit hic
exempla et quidem
multa in re Romanorum
In hoc sapore
confutatio non

Омари-Вста

[illegible]

idq; si feceris multa (ut arbitror) hic hodie vinum ponemus. A

enim non sine meo periculo, Crassus inquit, possum, Sulpiti, te

reprehendere: quoniam Antonius mihi te simillimum dixit sibi.

videri. Tum ille, Tum cum monuit idem, ut ea, quae in quoque

maxima essent, imitaremur? ex quo vereor, ne nihil sim tui nisi
quo facilius ab eis sunt aconem nro autem Jhs. tu d. una J. d. u. l. g. r. u. l.

explosionem pedis imitatus, & pauca quedam verba, & ali-

me, non reprehendo ne me ipsum irrideam. Sunt qui me

multo et plura, et maiora, quàm dicis: quæ autem sunt, quæ

tua plane, aut imitatione ex aliquo expressa, de iis te, si quis me

forte locus admonuerit, commonebo. Prætereamus igitur præ-

cepta Latine loquendi, quae puerilis doctrina tradit, & subtilior

cognitio, ac ratio literarum alit, aut consuetudo sermonis quoti-

diani, ac domestici libri confirmant, & lectio veterum orato-

rum, & poetarum. Neque verò in illo altero diutius commune.
quo magis vixit propria hoc Latinæ oratoriae a poetica admodum

remur, ut disputemus, quibus rebus assequi possimus, ut ea, quae

ac proprie demonstrantibus ea, quae significari, se docuerunt.

lemus! sine ambiguo verbo aut sermone non nimis longa con-

tinuatione verborum, non valde productis iis, quæ similitudi-

nis causa ex aliis rebus transferuntur; non discrepatis sententijs

non praposteris temporibus; non confusis personis; non perituris

bato ordine. Quid multa? Tam facilis est tota res, ut mihi per
 sub Lago ^o prima p. ⁱⁿ actor. ⁱⁿ actor. ⁱⁿ actor.

mirum saepe videatur, cum difficilius intelligatur, quid patronus.

velit dicere, quam si ipse ille, qui patronum adhibet, de re sua, di-

qui distincte, qui explicite, qui abundanter, qui illuminare
 rebus, et verbis dicunt. Et in ipsa oratione quasi quendam nu-
 merum, versumque conficiunt, id est, quod dico ornate. Qui idem
 ita moderantur, ut rerum, ut personarum dignitates ferunt, et
 sunt in eo genere laudandi laudis, quod ego aptum, et congruens
 nomen. Qui ita dicerent, eos negavit, adhuc se vidisse Anto-
 nium, et iis hoc nomen dixit eloquentia solis esse iribuendum.
 Quare omnes istos, me autore, deridete, atque contempnite, qui
 se horum, qui nunc ita appellantur, Rhetorum praeceptis omnem
 oratorum vim complexos esse, arbitrantur; neque adhuc quam
 personam teneant, aut quid profiteantur, intelligere potuerunt.
 Rerum enim oratori quae sunt in hominum vita, quandoqui-
 dem in ea versatur orator, atque ea est ei subiecta materies, om-
 nia quae sita, audita, lecta, disputata, tractata, agitata esse de-
 bent. Est enim eloquentia una quaedam de summis virtutibus:
 quandoquam sunt omnes virtutes aequales et pares: sed tamen est
 species alia magis alia formosa. Et illustris: sicut haec vis, quae
 scientiam complexa rerum, sensa mentis, et consilia sic verbis
 explicat, ut eos qui audiant, quocumque incubuerit, possit im-
 pellere: quae quo maior est vis, hoc est magis cum probitate iun-
 genda, summaque prudentia: quarum virtutum expertibus si
 dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerim-
 us, sed furentibus quaedam arma dederimus. Hanc, inquam,
 cogitandi, pronuntiandi; rationem, vimque dicendi, veteres
 Graeci sapientiam nominabant. hinc illi Lycurgi, hinc Pittaci,

hinc Solones: atque ab hac similitudine Coruncani nostri. Fabrice, Catones, Scipiones fuerunt, non tam fortasse docti, sed impetu mentis simili. Et voluntate. Eadem autem alij prudentia, sed consilio ad vitæ studia dispari, quierem, atque otium secuti, ut Pythagoras, Democritus, Anaxagoras, à regendis ciuitatibus totos se ad cognitionem rerum transtulerunt: quæ vita propter tranquillitatem, et propter ipsius scientiæ suauitatem, quæ nihil est hominibus iucundius, plures quam vile fuit rebus publicis, delectauit. Itaque ut ei studio se excellentissimis ingeniis homines dederunt, ex ea summa facultate vacui, ac liberi temporis, multo plura quam erant necesse, doctissimi homines otio nimio, et ingeniis uberrimis affluentes, curanda sibi esse, ac querenda, et inuestiganda duxerunt. Nam vetus quidem illa doctrina eadem videtur et recte faciendi, et bene dicendi magistra: neque disiuncti doctores, sed iidem erant viuendi preceptores, atque dicendi: ut ille apud Homerum Phoenix, qui se à Peleo patre Achilli iuueni comitem esse datum dicit ad bellum, ut illum efficeret oratorem verborum, actoremq; rerum. Sed ut homines labore assiduo, et quotidiano assueti, cum tempestatis causa opere prohibentur, ad pilam se, aut ad ialos, aut ad tesseras conferunt, aut etiam nouum sibi ipsi aliquem excogitant in otio ludum: sic illi à negotiis publicis tanquam ab opere, aut temporibus exclusi, aut voluntate sua fieri aut, totos se alij ad poëtas, alij ad geometras, alij ad musicos contulerunt; alij etiam, ut dialectici, nouum sibi studium, ludumq; pepererunt.

eadem autem

ad in sapientia

qui se latet in

consuetudine

modum in

suum d. f. d. f. i.

ad d. m. p. quod

quod m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

ad d. m. p. d. m. p.

nec SPPa
 vda dperuon
 bi oio ddit oo
 ruy tranquillitatem
 ppet una sibi pudentia
 non uip. an hominum
 for etate ad monit
 etiam illa pibutur
 ne suum dicit nro
 etiam quos sapientia
 arctat d. ubi. utra
 ad pultuodmo luanu
 Int d. v. d. aut d. y
 Crasus aliquid dicit
 quibus ruy. Patua
 In quem sibi fundat
 p. b. t. i. n. g. i. t. a.
 Stoicorum
 uictu d. p. u. r. i. t. a.
 a. b. l. e. g. a. n. t. u. r. q. u. o. q.
 Stoicorum d. u. a. b. i. l. i. t. a. t. e.
 i. a. u. s. u. p. r. o. p. t. e.
 p. r. o. b. a. l. i. t. i. a. m.
 p. a. r. a. d. o. p. o. r. t. u. r. i.
 p. a. o. p. l. i. d. g. i. d. u. a.
 p. o. q. u. i. n. d. i. d. e. b. i. t.
 p. l. u. m. u. m.
 n. e. t. f. o. r. f. r. a. t. o. r.
 J. o. c. a. t. u. r. q. u. o. d. u. r. a.
 p. o. r. t. u. r. i. t. a. t. i. a. y.
 G. o. r. i. s. t. a. r. u. m. t. a. t. i. a. y.
 p. r. o. t. i. v. e. b. a. t. i. o. n. i. a. y.
 q. u. a. m. f. l. l. a. f. t. a.
 d. f. a. n. d. e. b. e. n. u. q. u. o. d.
 n. o. b. i. a. c. o. m. e. d. f. i. b. r. a.
 a. t. n. o. y. m. o. l. l. e. p. o. r. t. u. r.
 i. f. f. i. r.
 D. i. i. n. o. r. a. t. o. r.
 S. u. i. c. o. l. i. g. i. t. u. r.
 o. r. a. t. o. r. i. p. e. t. r. a. d. u. m.
 i. f. f. i. g. i. n. u. a. d. u. r. i. d. i.
 p. l. e. n. u. m. f. u. r. t. u. l. i. t. u. r.
 i. p. r. o. s. u. m. u. p. r. o. s. s. u. m.
 G. r. i. t. a. t. u. m. e. r.
 f. a. m. i. l. i. a. r. u.

iudicis, a curia fortasse sapienter, hec praesertim republica
 rum ego non quero nunc, quae sit philosophia verissima, sed quae
 oratori coniuncta maxime. Quare istos sine ulla contumelia di-
 mittamus: sunt enim et boni viri, et quoniam sibi ita viden-
 tur beati: tantumque eos admoneamus, ut illud, etiam si est ve-
 rissimum, tacitum tamen tanquam mysterium teneant, quod ne-
 gant versari in republica, esse sapientis. Nam si hoc nobis, atque
 optimo cuique persuaserint, non poterunt ipsi esse, id quod maxi-
 me cupiunt, otiosi. Stoicos autem, quos minime improbo, di-
 mitto tamen: nec eos iratos vereor, quoniam omnino irasci ne-
 sciunt: atque hanc ab eis habeo gratiam, quod soli ex omnibus,
 eloquentiam, virtutem, ac sapientiam esse dixerunt: sed utrum-
 que est in his, quod ab hoc, quem instruimus, oratore valde ab-
 horreat: vel quod omnes, qui sapientes non sint, seruos, latro-
 nes, hostes, insanos esse dicunt, neque tamen quenquam esse sa-
 pientem. Valde autem est absurdum, et concionem, aut sena-
 tum, aut ceterum hominum committere, cui nemo illorum,
 qui adsint, sanus, nemo cinis, nemo liber esse videatur. Accedit,
 quod orationis etiam genus habent fortasse subtile, et certe a-
 cutum, sed ut in oratore, exile, inusitatum, abhorrens ab auri-
 bus vulgi, obscurum, inane, ieiunum, et tandem eius modi, quo
 vix ad vulgus nullo modo possit. Alia enim et bona, et mala
 videntur Stoicis, et ceteris civibus, vel potius gentibus, alia
 vis honoris, ignominiae, praemij, supplicij: verè, an secus, nihil
 ad hoc tempus: sed ea si sequamur, nullam unquam rem dicendo

expedire

expedire possimus. Reliqui sunt Peripatetici, & Academici:

quanguam Academicorum nomen vnum, sententia dua. nam

Speusippus Platonis sororis filius, & Xenocrates, qui Plato-

nem audierat, & qui Xenocratem Polemo, & Crantor, ni-

hil ab Aristotele, qui vnâ audierat Platonem, magnopere dis-

sensit: copia fortasse & varietate dicendi pares, non fuerunt.

Arcefilas primum, qui Polemonem audierat, ex variis Plato-

nis libris, sermonibusque Socratis hoc maximè arripuit, nihil

esse certi, quod aut sensibus, aut animo percipi possit: quem fe-

runt eximio quodam usum lepore dicendi, aspernatum esse om-

ne animi sensusque iudicium, primumque instituisse (quan-

quam id fuit Socraticum maximè) non quid ipse sentiret osten-

dere, sed contrà id quod quisque se sentire dixisset, disputare.

Hinc hac recentior Academia emanauit, in qua exstitit diuina

quadam celeritate ingenij, dicendiq; copia Carneades: cuius ego

et si multos auditores cognoui Athenis, tamen authores certissi-

mos laudare possum, & socerum meum Scauolam, qui eum

Roma audiuit adolescens, & Q. Metellum L. F. familiarem

meum clarissimum virum, qui illum à se adolescente Athenis

iam affectum senectute, multos dies auditum esse dicebat. Hac

autem ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapientium

ingo sunt doctrinarum facta diuortia, ut philosophi tanquam in

superum mare Ionium de fluere, Graecum quidem & portuo-

sum: oratores autem in inferum hoc Tuscum & barbarum, sco-

pulosum, atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Vlysses

et qui Pluribus coris se commisit, & quod ad aulam Diogeni

Lyrtum & barbarum quod Barbaros habet, & iustitiam

et abundantiam alant Barbarorum scopulis et cantibus

Infans et Indomitum, Infans nati sui omnium

prudensque ad aduersum se vertitur, & iactatur, & iactatur

Quare si hoc
non satis est orator
perfectus, colligam partem
aliquam doctrinae
secularem, scilicet
et si totam, sed illi
utrum cognitionem
aut de laetitia, aut de
exemplo cum sitientia
et de temperandis
aut negare

Ipse pueri puerum
et si totum propter
potestatem a deo parva
et angustia ad locutionem
quo maxime a deo
est orator, id est
et laetitia, et tristitia
Namque si ante

Ratio et pilogi in qua
hic amolitur oblationem
oblationem quia repleta
et iucunda, quod
scopus est delectationis
et confirmatio scilicet
quo tandem peruenit
oratori nimirum
ad admittendum am-
pliationem rationem
et computationem
et computationem

Quod si pontifex
amplificationem rationem
et pilogi hoc modo
quod modum
pontifex id quod
con sui munera
et rationem ad opulenta
ita philosophi quod
con philosopho
facultatem de re
dignitatem oratoribus
peruenit

errasset. Quare si hac eloquentia, atque hoc oratore contenti su-
mus, qui sciat aut negare oportere quod arguere, aut si non
possis, tum ostendere quod is fecerit, qui insimuletur, aut recte fa-
ctum, aut alterius culpa, aut iniuria, aut ex lege, aut non contra
legem, aut imprudentia, aut necessario, aut non eo nomine usur-
pando quo arguatur, aut non ita agi ut debuerit, ac licuerit: et

si satis esse putatis ea, quae isti scriptores artis docent, discere, quae
multo tamen ornatus quam ab illis dicuntur, et uberius expli-
cavit Antonius: sed si his contenti estis, atque iis etiam, quae dicit
Voluistis à me, ex ingenti quodam oratore, immensoque campo

in exiguum sane gyrum compellitis. Sin veterem illum Peri-
cleum, aut hunc etiam, qui familiarior nobis propter scriptorum
multitudinem est, Demosthenem sequi vultis, et si illam pra-
claram et eximiam speciem oratoris perfecti, et pulchritudi-
nem adamastis, aut vobis haec Carneades, aut illa Aristote-
lia, vis comprehendenda est. Namque (ut ante dixi) vete-

res illi usque ad Socratem, omnem omnium rerum, quae ad
mores hominum, quae ad vitam, quae ad virtutem, quae ad
rempub. pertinebant, cognitionem, et scientiam cum dicendi
ratione iungebant: postea dissociati (ut exposui) à Socrate
diserui a doctis, et deinceps à Socraticis item omnibus philo-
sophi eloquentiam despexerunt, oratores sapientiam neque
quicquam ex alterius parte tetigerunt, nisi quod illi ab his
aut ab illis hi mutuarentur, ex quo promiscue haurirent, si
manere in pristina communione voluissent. Sed ut pontifices

veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones
 esse voluerunt, cum essent ipsi à Numa, ut etiam illud lu-
 dorum epulare sacrificium facerent instituti: sic Socratici à se-
 casarum actores, à communi philosophia nomine separave-
 runt, cum veteres dicendi, & intelligendi mirificam societa-
 tem esse voluissent. Quae cum ita sint, paululum equidem de
 me deprecabor, & petam à vobis, ut ea quae dicam, non de me-
 metipso sed de oratore dicere putetis. Ego enim sum is, qui, quum
 summo studio patris in pueritia doctus essem, & in forum inge-
 nitum tantum quantum ipse sentio, non tantum quantum ipse for-
 sitan vobis videar, detulissem, non possum dicere me haec, quae
 nunc complector, perinde ut dicam, dicenda esse didicisse: quip-
 pe qui omnium maturrimè ad publicas causas accesserim, an-
 nòq; natus unum ex viginti nobilissimum hominem, & elo-
 quenti sumum in iudicium vocarim: cui disciplina fuerit forum,
 magister usus & leges, & instituta populi Rom. mósque maio-
 rum. Paulum, sitiens istarum artium, de quibus loquor, gusta-
 vi, questor in Asia cum essem, equalem ferè meum ex Aca-
 demia rhetorem nactus Metrodorum illum, de cuius memoria
 commemoravit Antonius: & inde decedens, Athenis: ubi
 ego diutius essem moratus, nisi Atheniensibus, quod mysteria
 non referrent, ad quae biduo serius veneram, succensuissem.
 Quare hoc quod complector, tantam scientiam, vimque do-
 ctina, non modo non pro me, sed contra me est potius; non enim
 quid ego, sed quid orator possit, disputo, atque hos omnes,

Quae cum ita
 sint, paululum
 equidem de me
 deprecabor, &
 petam à vobis,
 ut ea quae dica-
 m, non de me-
 metipso sed de
 oratore dicere
 putetis. Ego eni-
 m sum is, qui, quum
 summo studio
 patris in pueri-
 tia doctus essem,
 & in forum inge-
 nitum tantum
 quantum ipse
 sentio, non tantum
 quantum ipse
 sitan vobis
 videar, detulisse-
 m, non possum
 dicere me haec,
 quae nunc com-
 plector, perinde
 ut dicam, dicen-
 da esse didicisse:
 quippe qui om-
 nium maturrimè
 ad publicas cau-
 sas accesserim,
 annòq; natus
 unum ex viginti
 nobilissimum
 hominem, & elo-
 quenti sumum
 in iudicium vo-
 carim: cui disci-
 plina fuerit for-
 um, magister
 usus & leges,
 & instituta po-
 puli Rom. mós-
 que maiorum.
 Paulum, sitiens
 istarum artium,
 de quibus loquor,
 gustavi, questor
 in Asia cum esse-
 m, equalem ferè
 meum ex Aca-
 demia rhetorem
 nactus Metrodo-
 rum illum, de cuius
 memoria commo-
 moravit Antonius:
 & inde decedens,
 Athenis: ubi ego
 diutius essem
 moratus, nisi
 Atheniensibus,
 quod mysteria
 non referrent,
 ad quae biduo
 serius veneram,
 succensuissem.
 Quare hoc quod
 complector, tan-
 tam scientiam,
 vimque doctrinae,
 non modo non
 pro me, sed contra
 me est potius; non
 enim quid ego,
 sed quid orator
 possit, disputo,
 atque hos omnes,

In quo genere
 etiam philosophi
 de principis
 et de narrationibus. Illa vis
 sed philosophi
 dicendi
 cum oratorum
 multo plura
 complecti. Andro
 wulgis disticti
 guberna de
 philosophia
 etiam oratione
 quam professor
 philosophi
 disputant quod
 in confutatio
 adducit. Voluit
 quatuor
 quibus oratorum
 in dictione. In
 disputatione
 dubitat confiteri
 non est enim
 Cuiusmodi
 oratorum
 disputationibus
 cum ipsi possint
 philosophia continere
 disputatione
 philosophia a
 et inquirantibus
 nos possumus
 philosophia aliquid
 suo factum
 potest disce
 quod dorum
 in philosophia
 quandam nobis
 prole. Si natura
 indidit
 notionem
 an quid
 et orationem
 comparari

qui artes rhetoricas exponunt, perridiculos. Scribunt enim de
 litium genere, et de principis, et de narrationibus. Illa vis
 tem eloquentia tanta est, ut omnium rerum, virtutum, officio-
 rum, omnisque natura, quae mores hominum, quae animos, quae
 vitam continet, originem, vim, mutationesque teneat: eadem
 mores, leges, iura describat, remp. regat, omnia, quae ad quam-
 cunque rem pertineant, ornatè copioseque dicat. In quo genere
 nos quidem versamur tantum, quantum possumus, quantum
 ingenio, quantum mediocri doctrina, quantum usu valemus:
 neque tamen istis, qui in una philosophia quasi tabernaculum
 vitae suae collocarunt, multum sane in disputatione concedimus.
 Quid enim meus familiaris C. Velleius afferre potest, quamob-
 rem voluptas sit summum bonum, quod ego non copiosius possum
 velutari, si velim, vel refelle ex illis locis, quos exposuit An-
 tonius, hac dicendi exercitatione, in qua Velleius est rudis, unus-
 quisque nostrum versatus? Quid est, quod aut Sexti Pompeius,
 aut duo Balbi, aut meus amicus, qui cum Panetio vixit, M.
 Vigellius, de virtute homines Stoici possint dicere, quae in dispu-
 tatione ego his debeam, aut vestrum quisquam concedere? non
 est enim philosophia similis artium reliquarum, nam quid faciet
 in geometria, qui non didicerit? quid in musicis? Aut taceat o-
 portebit, aut ne sanus quidem iudicetur. Hac verò, quae sunt
 in philosophia, ingenis eruuntur ad id, quod in quoque verifi-
 mile est, eliciendum acutis atque acerbis: eaque exercitata oratione
 poliuntur. Hic, hic noster vulgaris orator, si minus erit doctus,

Antonij Illa
laudatione

Catuli Illa
laudatione quasi

ornabat potius
quam ornatur

in se caput iam
nunc eloquentiam

ad quos summam
cum tamen de summo

quam de modico
oratore de se ob o-

maludum de subit
ostendit a simili

Quare si iam
quattuor oratorum

gradum paria tunc
adire non recusat

In quartum a se
Imparum non sua pender

atque ad id glaucomata
suo fundit ad

aliorum iudicium
ex se potius modum

quo autem pariter
iam iurata dorum

illud quod ab omnibus
defectus uti diffinit

puberacitatem iudici
offe inopti et cuncti

qui a locutus fuit
Drogus calcaris

fastum volu sed alio
fastu

me autem Catule

Respondit alibi parit
oratione Catuli de

quo pacto se tantum
occupationibus pender

philosophiam potuerit
cum de se hunc dubia

fastu ac hunc amidi
dicensando apponit

coram tua cumque vitam tuam, ac studia considero: neque quo

tempore ista didiceris, video, nec magnopere te istis studiis, homi-

nibus, libris intelligo deditum: neque tamen possum statuere v-

rum magis mirer, te illa, quae mihi persuades maxima esse ad-

iumenta, potuisse in tuis tantis occupationibus perdiscere: an, si

non potueris, posse isto modo dicere. Hic Crassus, Hoc tibi, in-

quit, Catule, primum persuadeas velim, me non multo secus fa-

cere cum de oratore disputem, ac facerem, si esset mihi de histrio-

ne dicendum: Negarem enim posse eum satisfacere in gestu, ni-

si palæstram, nisi saltare didicisset: neque ea cum dicerem, me

esse histrionem necesse esset, sed fortasse, non stultum alieni arti-

ficii existimatorem. Similiter nunc de oratore, vestro impulsu

loquor, summo scilicet. Semper enim quacunque de arte, aut fa-

cultate queritur; de absoluta, & perfecta queri solet. Quare

si iam me vultis esse oratorem, si etiam sat bonum, si bonum de-

hiq; non repugnabo (quid enim, nunc sim ineptus? ita me exi-

stimari scio) quod si ita est, summus tamen certe non sum: neque

enim apud homines res est ulla difficilior, neque maior, neq; qua

plura adiumenta doctrinae desideres. Attamen, quoniam de ora-

to nobis disputandum est, de summo oratore dicam necesse est:

vis enim, & natura rei nisi perfecta ante oculos ponatur, qua-

lis, & quanta sit, intelligi non potest. Me autem, Catule, fa-

teor, neque hodie in istis libris, & cum istis hominibus vivere,

nec verò, id quod tu recte commeministi, ullum unquam ha-

buisse sepositum tempus ad discendum: ac tantum tribuisse do-

clinae temporis, quantum mihi puerilis aetas et forenses feriae
concefferint. At si quæris, Catule, de doctrina ista quid ego sen-
tiam, non tantum ingenioso homini. Et ei qui forum, qui cu-
riam, qui causas, qui rempub. spectet, opus esse arbitror tem-
poris, quantum sibi ñ sumpserunt, quos dicentes vita defecit.

Omnes enim artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad usum
transferunt, aliter ab iis qui ipsarum artium tractatu delecta-
ti, nihil in vita sunt aliud acturi. Magister hic Samnitium
summa tam senectute est, et quotidie commentatur: nihil e-
nim curat aliud, atque ea, quae velocius puer addidicerat: sed
quod erat apud ad illud, totumque cognorat, fuit, ut est apud

Lucilium, ludo aptus a quo artem pugnatu Samnitium et
- Quamvis bonus ipse
Samnis in ludo, ac rudibus causis satis asper. sed plus opere
toro tribuebat, amicis rei familiari. Valerius quotidie canta-
bat: erat enim scenicus, quid faceret aliud? at Numerius Fu-
rius noster familiaris, cum est commodum, cantat: est enim pa-
ter familias, est eques Rom. puer didicit, quod discendum foret.
Eadem ratio est harum artium maximarum. Dies, et noctes
virum summa virtute, et prudentia videbis, philosopho
quum operam daret, Q. Tiberonem: at eius auunculum vix
intelligeres, id agere cum ageret tamen, Africanum. Ista di-
cuntur facile, si et tantum sumas, quantum opus sit, et
habeas qui docere fideliter possit, et scias etiam ipse discere.

Jam docere quomodo
negotia occupare
philosophiam
atque ad omni finem
liber obsequari
bi modum suum
et optimo doctore
stare et optimum
et discere pro
quod et audire
mentum atque
tantum et
et oppositam
dicitur autem
communis est
cupido ita omnibus
in alia remissione
in alia intentione
cum de iis
subiungitur ratio
Quare nihil
colligit tandem
non est cur
si nihil despicitur
invenitur cognitione
sapientia emulatio
trahit causa
afferta iam
juramentum
et studio nonnulli
adventum
Jam, Jam
finem et omnia
Intubumpe Catulorum
ita Crassi Judicium
forma fides dicitur
laudat quod
dicitur Crassus
pudor atque
atque in
non a
et
conferendi potest
dignitudo
Gravem impetrat
De duae partes
quatuor duplices
virtutis orationis
si latina dilucida
ornata a apta
duabus virtutibus
atque inde
Ita tam
docere non
a
philosophia
copiam
arumgetur ad duae

Sed si tota vita nihil velis aliud agere, ipsa tractatio
solusque semper
stio quoridie ex se signis aliquid, quodcum desidiosa delectatio
ne vestiges. Ita fit, ut agitatione rerum sit infinita cognitio, fa-
cilis usus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, me-
moria, studiumque permaneat. Libet autem semper discere ve-
si velim ego talis optime ludere, aut pile studio teneat, etiam
fortasse si assequi non possim: at alij, quia praeclare faciunt, ve-
hementius quam causa postulat, delectantur, ut Tilius Pila,
Brulla talis. Quare nihil est quod quisquam magnitudinem ar-
tium ex eo quod senes dicunt, pertimescat. Namque aut senes
adeas accesserunt, aut usque ad senectutem in studiis detinen-
tar, aut sunt tardissimi. Res quidem se, mea sententia, sic habet,
ut nisi quod quisque cito potuerit, numquam omnino possit per-
discere. Jam, iam, inquit Catulus, intelligo, Crasse, quia dicis.
Et hercule assentior. satis video tibi homini ad perdiscendum a-
cerrimo, ad ea cognoscenda, quae dicis, fuisse temporis. Pergis-
ne, inquit Crassus me, quae dicam, de me, non de re putare di-
cere? Sed iam, si placet, ad instituta redeamus. Mihi verò, Ca-
tulus inquit, placeat. Tum Crassus, Quorsum igitur haec spectat,
inquit, tam longa, et tam altè repetita oratio? Haec duae par-
tes, quae mihi supersunt, illustranda orationis, ac totius elo-
quentiae cumulanda, quarum altera dici postulat ornate, altera
apte, hanc habent vim, ut sit, quam maxime iucunda, quam
maximè in sensus eorum, qui audiunt, influat, et quam pluri-
mis sit rebus instructa. Instrumentum autem hoc forense, liti-

gum, superius quibus
congruentiam
miseria delectare
pulisam et apta
saber quae
giosum,

DE ORATORE

34

nostrum vsum moremque transferri: sed hominibus opus est eru-

dis, qui adhuc in hoc quidem genere nostri nulli fuerunt: sin-

quando extiterint, etiam Gracis erunt anteposendi. Ornatur

igitur oratio genere primum, & quasi colore quodam, & suc-

co suo. Nam ut gravis, ut suavis, ut erudita sit, ut liberalis,

ut admirabilis, ut polita, ut sensus, ut dolores habeat, quan-

tum opus sit, non est singulorum articulorum: in toto spectan-

tur hac corpore. Ut porro conspersa sit quasi verborum, senten-

tiarumque floribus, id non debet esse fuscum & aquabiliter per om-

nem orationem, sed ita distinctum, ut sint quasi in ornatu di-

ffusa quaedam insignia, & lumina. Genus igitur dicendi est

eligendum, quod maximè teneat eos, qui audiat: & quod non

solum delectet, sed etiam sine satietate delectet: non enim à

me iam expectari puto, ut moneam, ut caueatis ne exilis, ne

inculta sit vestra oratio, ne vulgaris, ne obsoleta: aliud quidam

maius & ingenia me hortantur vestra, & etates. Difficile e-

nim dictum est, quanam causa sit, cur ea, quæ maximè sensus

nostros impellunt voluptate, & specie prima acerrimè com-

movent, ab iis celerimè fastidio quodam, & satietate aba-

lienemur. Quanta colorum pulchritudine & varietate flori-

diora sunt in picturis novis pleraque quam in veteribus, quæ

tamen etiam si primo aspectu nos ceperunt, diutius non dele-

ctant: cum iidem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido, obso-

letoque teneamur. Quanto molliores sunt, & delicatesiores in

canta flexiones, & falsæ voculæ, quam certæ, & severe:

ornatur igitur

quæ sparsa sunt pie lotam

oratorum æquabilitatem

et alium qui conspiciatur

in quibusdam duntaxat

partibus glan pro

loco tractare habitudinem

et locatque sunt defam

translatum brio sumptu

ab humano corpore quæ

condabilis est etiam conditio

faciam brevitatem et pidi

opposita sunt

et alia sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

etiam sunt ornata

Quanto colorum

propositionem qua

contendit laudum

quod sonant de benigne

substantivo sanctitate

confestim repudiat probat

et inductione eorum

quæ sub quibus sensus

etiam additum de oratione

quæ sub quibus sensus

etiam additum de oratione

quæ sub quibus sensus

etiam additum de oratione

Quanto molli

contentio eorum qua

in loco diminuta eorum

etiam planis

quibus tamen non modò austeri, sed si sapius fiunt, multitu-
do ipsa reclamationat. ^{non solum sed etiam auctoritas} Licet hoc videre in reliquis sensibus, un-
guentis minus diu nos delectari summa, ^{non solum sed etiam auctoritas} & acerrima suauita-
te conditis, quàm his moderatis: & magis laudari, quæ ter-
ram, quàm quæ crocum olere videantur. In ipso tactu esse
modum, & mollitudinis, & lenitatis. Quinetiam gustatus,
qui est sensus ex omnibus maximè voluptuarius, quique dul-
cedine præter ceteros sensus commonetur, quàm citò id, quod
valde dulce est, aspernatur, ac respuit? Quis porione vii auc-
cibo dulci diutius potest? quum viroque in genere ea, quæ le-
uiter sensum voluptate moueant, facillimè fugiant satieta-
tem: sic omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium fi-
nitimum est. Quò hoc minus in oratione miremur: in qua vel
ex poëtis, vel ex orationibus possumus iudicare concinnam,
distinctam, ornatam, festiuam, sine intermissione, sine repre-
hensione sine varietate, quamvis clavis sit coloribus picta, vel
poësis, vel oratio, non posse in delectatione esse diuturna.
Atque eo citius in oratoris, aut in poëtae cincinnis, ac fuco
offenditur: quod sensus in nimia voluptate natura, non men-
te satiantur: in scriptis, & in dictis non aurium solum, sed a-
nimi iudicio etiam magis infucata vitia noscuntur. Quare be-
ne, & præclare quam vis nobis sepe dicatur, BELLE ET FE-
STIVE, nimium sepe nolo: quanquam illa ipsa exclamatio.
NON POTEST MELIUS, sit velim crebra: sed habeat tamen
illa in dicendo admiratio, ac summa laus umbram aliquam,

E ij

Ingentia

et odoribus iudicium
a qui maxime natus
suum amissio
ponantur

In ipso tactu

Judicium carum quæ
penna qualitatem
psil est hanc duntaxat
ubi per lenitatem
Intelligenda est
partem coquibitatem

In gustu comparatio

Saporum iudicium
et qui dulcissimum
idem citius respuit
Intelligatur

Sic omnibus

conclusio propositio

Quod hoc

ab alijs ubi quæ
pennam iudicium
non ad orationem
voluntatem amissio
oratorum perpetuitate

vor qui audiam salari
augere quos iudicium

comparatio quod
reliqua in auctore

sensum duntaxat
audiat in oratione

a sensu et iudicium

Quare benedi-

Illustrat iudicium
distinctio facta

ad orationem
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

probat in iudicium
probat in iudicium

nunquam
alio loco a simili
bono. Istud enim si quod
solum gratitudo
atque si sum promissa
turi proximo autem odore
de primo paulum
Sic autem actionem fir-
miora partem in dudu
minima quam prodest
debet de omni a
proximo culta magis
elucet
nam sapiens
inhibetur qua de
tragedia desumpt-
um si si si si si si
sidentur

et recessum, quo magis id quod erit illuminatum, extare, at-
que eminere videatur. Nunquam agit hunc versum Roscius
eo gestu, quo potest.

Nam sapiens virtuti honorem premium, haud praedam
petit:

sed abijcit prorsus, ut in proximo,

Ec quid video? ferro septus possidet sedes sacras: incidat, aspi-
ciat, admiretur, stupe scat.

Quid ille alter?

Quid petam praesidij?

quàm leniter, quàm remissè, quàm non actuosè? Instat enim,

O pater, o patria, o Priami domus.

in quo tanta commoueri actio non posset, si esset consumpta su-
periore motu, et exhausta. Neque id actores prius viderunt,
quàm ipsi poëtae, quàm denique illi etiam, qui fecerunt modos:
à quibus utrisque summittitur aliquid: deinde augetur, exte-
nuatur, inflatur, variatur, distinguitur. Ita sit nobis igitur
ornatus, et suavis orator, nec tamen potest aliter esse, ut sua-
uitatem habeat austeram, et solidam, non dulcem atque deco-
ratam: nam ipsa ad ornandum praecepta quae dantur, eiusmodi
sunt, ut ea quamvis vitiosissimus orator explicare possit. Qua-

re, ut ante dixi, primum sylva rerum, ac sententiarum compa-
randa est: qua de parte dixit Antonius: hac formanda stilo ip-
so, et genere orationis illuminanda verbis, varianda senten-
tijs. Summa autem laus eloquentiae est amplificare rem ornan-

do: quod valet non solum ad augendum aliquid, & tollendum

alius dicendo, sed etiam ad extenuandum, atque abiciendum.

Id desideratur omnibus in locis: quos ad fidem orationis

ciendam adhiberi dixit Antonius; vel cum explanamus ali-

quid, vel cum concilianus animos, vel cum concitamus. Sed in

hoc quod postremum dixi, amplificatio potest plurimum: eaque

una laus oratoris est, & propria maxime. Etiam maior est illa

exercitatio, quam extremo sermone instruxit Antonius, (pri-

mo reijciebat) laudandi, & vituperandi. Nihil est enim ad

exaggerandam, & amplificandam orationem accommodatius

quam utrumque horum cumulatissime facere posse. Consequen-

tur etiam illi loci, qui quanquam proprii causarum, & inheren-

tes in earum nervis esse debent; tamen quia de universa retra-

ctari solent, communes à veteribus nominati sunt: quorum par-

tim habent vitiorum, & peccatorum acrem quandam cum am-

plicatione incusationem, aut querelam, contra quam dici nihil

solet, nec potest, ut in depeculatore, in proditore, in parrici-

dam; quibus uti, confirmatis criminibus, oportet: aliter enim

ieiuni sunt atque inanes. Alij autem habent deprecationem aut

miserationem: alij verò ancipites disputationes, in quibus de

universo genere in utranque partem differi copiosè licet. Quae

exercitatio nunc propria duarum philosophiarum, de quibus

ante dixi, putatur: apud antiquos erat eorum, à quibus omnis

de rebus forensibus dicendi ratio, & copia petebatur. de virtu-

te enim, de officio, de æquo & bono, de dignitate, honore, igno-

do: quod valet non solum ad augendum aliquid, & tollendum

alius dicendo, sed etiam ad extenuandum, atque abiciendum.

Id desideratur omnibus in locis: quos ad fidem orationis

ciendam adhiberi dixit Antonius; vel cum explanamus ali-

quid, vel cum concilianus animos, vel cum concitamus. Sed in

hoc quod postremum dixi, amplificatio potest plurimum: eaque

una laus oratoris est, & propria maxime. Etiam maior est illa

exercitatio, quam extremo sermone instruxit Antonius, (pri-

mo reijciebat) laudandi, & vituperandi. Nihil est enim ad

exaggerandam, & amplificandam orationem accommodatius

quam utrumque horum cumulatissime facere posse. Consequen-

tur etiam illi loci, qui quanquam proprii causarum, & inheren-

tes in earum nervis esse debent; tamen quia de universa retra-

ctari solent, communes à veteribus nominati sunt: quorum par-

tim habent vitiorum, & peccatorum acrem quandam cum am-

plicatione incusationem, aut querelam, contra quam dici nihil

solet, nec potest, ut in depeculatore, in proditore, in parrici-

dam; quibus uti, confirmatis criminibus, oportet: aliter enim

ieiuni sunt atque inanes. Alij autem habent deprecationem aut

miserationem: alij verò ancipites disputationes, in quibus de

universo genere in utranque partem differi copiosè licet. Quae

exercitatio nunc propria duarum philosophiarum, de quibus

ante dixi, putatur: apud antiquos erat eorum, à quibus omnis

de rebus forensibus dicendi ratio, & copia petebatur. de virtu-

te enim, de officio, de æquo & bono, de dignitate, honore, igno-

maxime vigere auidio etiam harum iam causarum cognitio, exercitatioque celebratur. Alterum verò tantummodò in pri-

ma arte tradenda nominant, & oratoris esse dicunt: sed neque

vim, neque naturam eius, nec partes, nec genera proponunt,

ut prateriri omnino fuerit satius, quam attentatum deserui:

nunc enim inopia reticere intelliguntur, tum iudicio videren-

tur. Omnis igitur res eandem habet naturam ambigendi, de

qua queri, & disceptari potest, siue in infinitis consultationi-

bis disceptatur, siue in iis causis, quæ in ciuitate, & in foren-

disceptatione versantur: neque est vlla, quæ non aut ad cogno-

scendi, aut ad agendi vim, rationemq; referatur. nam aut ipsa

cognitio rei, scientiaq; perquiritur: ut Virtus suam ne propter

dignitatem, an propter fructus aliquos expetatur: aut agendi

consilium exquiritur, ut Siue sapienti capeienda res pub. Co-

gnitionis autem tres modi, coniectura, definitio, & ut ita di-

cam, consecutio. Nam quid in re sit, coniectura queritur: ut

illud, Siue in humano genere sapientia. Quam autem vim

quaq; res habeat, definitio explicat: ut si queratur, quid sit

sapientia. Consecutio autem tractatur, cum, quid quaq; rem

sequatur, inquiritur: ut illud, Siue aliquando mentiri, boni

viri. Redeunt rursus ad coniecturam, eamque in quatuor ge-

nera dispartiunt. Nam aut quid sit, queritur, hoc modo: Na-

turane sit ius inter homines, an opinionibus: aut qua sit ori-

go cuiusque rei; ut quod sit initium legum, aut rerum public.

aut causa, & ratio. ut si queratur, cur doctissimi homines de

Quod doctrina de

consultationibus su

Indefinita quoque

atque etiam quæ

Discretur & quæ

Comata simplicia

Comata philosophia

et trad. ta. h. p. p. p.

Comam orationum

de qua p. p. p.

neque est & p. p.

omnium questionum

aut & orationum

affertur aut

si autem transfirmar

quo quælibet

diuisio & p. p. p.

argum. p. p. p.

De actionum seu

operationum & p. p.

Cognitione

Aristotele. p. p. p.

Libri i. topicorum

cognitionem tractat

modos tradidit quatuor

p. p. p. p. p. p.

p. p. p. p. p. p.

p. p. p. p. p. p.

p. p. p. p. p. p.

DE ORATORE

42

de dicendi ratione, arbitrati sunt, neque Tusculani, atque huius
ambulationis antemeridiana, aut nostrae pomeridiana sessio-
nis. Non enim solum acuenda nobis, neque procudenda lingua
est, sed operandum, complendumque pectus maximarum re-
rum, & plurimarum suauitate, copia, varietate. Nostra est
enim (si modò nos oratores sumus, si in ciuium disceptationibus,
si in periculis, si in deliberationibus publicis adhibendi autores,
& principes sumus) nostra est, inquam, omnis ista prudentia,
doctrinaque possessio, in quam homines quasi caducam, atque va-
cuam abundantes otio nobis occupatis, inuolauerunt: atque
etiam aut irrident oratorem, ut ille in Gorgia Socrates canilla-
tur, aut aliquid de oratoris arte paucis præcipiunt libellis, eosque
rhetoricos inscribunt: quasi non illa sint propria rhetorum, quæ
ab iisdem de iustitia, de officio, de ciuitatibus instituendis, & re-
gendis, de omni viuendi, denique etiam de naturæ ratione dicuntur.
Quæ quoniam iam aliunde non possumus, sumenda sunt nobis
ab iis ipsis, à quibus expilati sumus, dummodo illa ad hanc ciui-
lem scientiam quo pertinent, & quam intuentur, transfera-
mus: ut antè dixi) omnem teramus in his discendis rebus eta-
tem: sed, cum fontes widerimus, quos nisi qui celeriter cogno-
rit, numquam cognoscet omnino) tum, quotiscunque opus erit,
ex iis tantum, quantum res petet, hauriamus. Nam neque
tam est acris ac in naturis hominum, & ingenis, ut res
tantas quisquam, nisi monstratas, possit videre: neque tanta
tamen in rebus obscuritas, ut eas non penitus acri vir ingenio
cernat, si modo aspexerit. In hoc igitur tanto, tamque immen-

Quare de

Inuolauerunt
est de Summo a philosophis
promittendam ista rationem
de Summo, eo quod
disputandi, et ab his
qui occupantur illam
Bulit perisitionem, et
reputandam

et gratiam de

amplificatio ab
Indigentia, et quod
non modo orator
philosophi, et magna
oratori subtrahamus
libra etiam scripta
et inuolauerunt si forte
horum studio languiscent
oratoria industria
possunt deitari.

Quæ quoniam

Cognitorem cibum a
philosophia petendam
admonere de oratore
quatenus et quæ sum-
ma oratori philosophandi

In hoc de

De pilogua totum
superiorum disceptationem
qui et philosophia
laudantia et Summorum
generum iustitia
disputandibus
exoritur summa fuit
illa qua in quorum
sacris non negat
peruina laboramus
propositum Summorum
et hinc in iustitia naturæ
arte aliqua spiritus
et imitatione ad agendum
et comparationem
et sapientia et iustitia sum-
ma et iustitia et iustitia.

so campo cum liceat oratori vagari libere, atque ubicunque con-
 stiterit consistere in suo: facile supeditat omnis apparatus, or-
 natique dicendi. Rerum enim copia, verborum copiam gi-
 gnis: & si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit
 ex rei natura quidam splendor in verbis. Sit modo is, qui dicit,
 aut scribet, institutus liberaliter educatione, doctrinaque pue-
 rili, & flagret studio, & à natura adiuvetur, & in uniuersorum
 generum infinitis disceptationibus exercitatus, ornatissi-
 mos scriptores, oratoresque ad cognoscendum, imitandumque
 cognovit: ne ille haud sonè quemadmodum verba struat, &
 illuminet, à magistris istis requirer. Ita facile in rerum abun-
 dantia ad orationis ornamenta sine duce, natura ipsa, si modò
 est exercitata, labetur. Hic Catulus, Dij immortales, inquit,
 quantam rerum varietatem, quantam vim, quantam copiam,
 Crasse complexus es, quantisque ex angustiis oratorem educere
 ausus es, & in maiorum suorum regno collocare! Namque illos
 veteres doctores, auctoresque dicendi, nullum genus disputa-
 tionis à se alienum putasse accepimus, semperque esse in omni
 orationis ratione versatos: ex quibus Eleus Hippas, cum
 Olympiam venisset, maxima illa quinquennali celebritate lu-
 dorum, gloriatus est, cuncta pene audiente Grecia, nihil esse
 illa in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has
 artes, quibus liberales doctrina, atque ingenue continerentur,
 geometriam, musicam literarum cognitionem, & poetarum,
 atque illa, quæ de naturis rerum, quæ de hominum moribus,

hic Catulus

Crassi orationem
hic Catulus

ornatissima laudandi

laudem cum

ampliorum admiratio

amplificatio

et allegoria figurum

tum deum esse

confirmatio quod

Crasso deum fuisse

oratorum esse propria

bid. hinc quod si

solus pro se

attulit

De quibus

Insigni exemplo

conditionum

oratorum deum

et enim omni

hominum et qui talis

se tota gloria

probat

Quid de

Quod pro Cato

Alia de qua

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

Contra de iure

qua de repub, dicerentur: sed annulum, quam haberet, pallium

quo amictus, soccos, quibus indutus esset, se sua manu confecis.

se. Scilicet nimis hic quidem est progressus, sed ex eo ipso est con-

iectura facilis, quantum sibi illi ipsi oratores de praeclarissimis

artibus appetierint, qui ne sordidiores quidem repudiarint. Quid

de Prodicus, de Protagora, de Prodicus, de Protagora, de Prodicus, de Protagora,

Abderita loquar? quorum unusquisque plurimum temporibus

illis etiam de natura rerum et disseruit, et scripsit. Ipse ille

Continus Gorgias, quo patrono (ut Plato voluit) philosopho

succubuit orator, qui aut non est victus unquam a Socrate, ne-

que sermo ille Platonis verus est; aut, si est victus, eloquen-

tior videlicet fuit, et disertior Socrates; et, ut tu appellas, co-

prorior, et melior orator: sed hic in illo ipso Platonis libro, de om-

ni re, quaecunque in disceptationem, questionemque vocare-

tur, se copiosissime dicturum esse proficitur: isque princeps ex

omnibus ausus est in conventu poscere, qua de re quisque vellet

audiret. cui tantus honos habitus est a Graecia, soli vix ex omni-

bus, Delphis non inaurata statua, sed aurea statueretur. Atque

ii, quos nominavi, multi que praeterea summi dicendi doctores,

uno tempore fuerunt. Ex quibus intelligi potest, ita se rem ha-

bere, ut tu, Crasse, dicis, oratoris que nomen apud antiquos in

Gracia maiore quadam vel copia, vel gloria floruisse. Quo-

quidem magis dubito, tibi ne plus laudis, an Graecis vituperati-

onis esse tribuendum statuam: cum tu in alia lingua, ac mo-

ribus natus, occupatissima in ciuitate, vel privatorum negotiis

LIBER III.

penē omnibus ^{in quibus de ornatu} vel orbis terra procuratione, ac ^{in magis et in} summi imperij ^{adipati} gubernatione districtus, tantam vim rerum ^{quantum per se} cognitionemque ^{in magis et in} comprehendere, eamque omnem cum eius, qui consilio, ^{in magis et in} et oratione in ciuitate valeat, scientia, atque exercitatione sociariis ^{in magis et in} illinati in literis, ardentēque his studiis, otio verò diffuentes, ^{in magis et in} non modò nihil acq̃uierint, sed ne relictum quidem, ^{in magis et in} et traditum, ^{in magis et in} et suum conseruari. Tum Crassus, Non in hac, inquit, ^{in magis et in} una, Catule, re, sed in aliis etiam compluribus, distributione ^{in magis et in} partium, ac separatione magnitudines sunt artium diminutae. ^{in magis et in} An tu existimas, cum esset Hippocrates ille Cōs, fuisse tum ^{in magis et in} alios medicos, qui morbis, alios, qui vulneribus, alios, qui oculis ^{in magis et in} mederentur? Num geometriam Euclide, aut Archimede, num ^{in magis et in} musicam Damone, aut Aristoxeno, num ipsas literas Aristo- ^{in magis et in} phane aut Callimacho tractante, tam discerpas fuisse, ut ne- ^{in magis et in} mo genus vniuersum complecteretur atque ut alius aliam sibi ^{in magis et in} partem in qua elaboraret, seponeret? Equidem saepe hoc au- ^{in magis et in} diui de patre, et de socero meo, nostros quoque homines qui ex- ^{in magis et in} cellere sapientia gloria vellent, omnia, qui quidem tum hac ci- ^{in magis et in} uitas nosset, solitos esse complecti. Meminerant illi Sex. A- ^{in magis et in} lium, M. verò Maniliū nos etiam vidimus transuerso am- ^{in magis et in} bulantem foro: quod erat insigne, eum qui id faceret, facere ^{in magis et in} ciuibz omnibus consilij sui copiam ad quos olim et ita ambu- ^{in magis et in} lantes, et in solio sedentes domi. sic adibat, non solum de ^{in magis et in} de iure civili ad eos, verum etiam de filia collocanda, de fundo ^{in magis et in} emendo: de agro colendo, de omni denique aut officio, aut nego-

Non in hac
De philosopho-
rum eloquentia
conuincunt et sua
artem inuicem
atque artem
omni sententia
multarum rerum
prope immensam
fuisse in qua
separatae quibz
in parte quod in
indivisa conuicia
grammatica
singillatim doce-
dum est
A quora transi-
ad Romanorum
quoque non in una
aliqua particula
artem cuiusdam
labora sed multa
utque instituta
exhibita sunt
quoniam cum
latia essent ab gla
multiplici scientia
quorum docer-
et lium Mani-
Maniliū Jura
rogulorum
Crassi. Sed et
Coruncanij et
Scipionum et fratri
Pomponij et
Sexto Catone
quod in
plura quam
quidam
simul et transplura

+ Complaisance patron families
families of complaisance families

at profitorum
Summae Laudis

8 Mine Contro

Et mox huc Crassus ad
 Somnium sui —
 tempore cum Octavi
 diffini alium vel
 nullam sententiam
 vel quicquam rang
 fastu contumacem
 ad rem gerendam —
 quibus Saturnus pro
 putabatur. Si Quarta
 ad Pandam una Cithu
 ad Citium proculdubio
 Cad. Degegero
 Eddi ad exemplum
 pro eo qui pro
 aphorismi pro vel
 sumitur habetur —
 pro eo qui Catoni
 nominis de Corvula
 Doctorum armiger et Sph
 glozum sapientum
 tunc per se tractat
 Cuda homo pind. utia
 elegentia Cithu
 de actionem yllam Cithu
 torum qui vel Cithu
 funa Cithu
 confirmat

hoc quidem sermonis genere non possimus: nam ut virtutis a
 nostris, si doctrinae sunt ab illis exempla repetenda, septem fuisse
 dicuntur uno tempore, qui sapientes & haberentur, & voca-
 rentur. hi omnes præter Milesium Thalem civitatibus suis præ-
 fuerunt. Quis doctior iisdem illis temporibus, aut cuius eloquen-
 tia literis instructior fuisse traditur, quam Pisistrati, qui primus
 Homeri libros confusos antea, sic disposuisse dicitur, ut nunc ha-
 beamus? Non fuit ille quidem civibus suis utilis, sed ita elo-
 quentia floruit, ut literis doctrinaq; præstaret. Quid Pericles?
 de cuius dicendi copia sic accepimus, ut cum contra voluntatem
 Atheniensium loqueretur pro salute patriæ: senerius tamen id-
 ipsum, quod ille contra populares homines diceret, populare om-
 nibus, & iucundum videretur: cuius in labris veteres Comici
 etiam cum illi maledicerent (quod tum Athenis fieri liceret) le-
 pore habuisse dixerunt: tantamq; in eo vim fuisse, ut in eo-
 rum mentibus qui audissent, quasi aculeos quosdam relinqueret.
 At hunc non clamator aliquis ad clepsidra latrare docuerat; sed
 ut accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras, vir summus in
 maximarum rerum scientia. Itaque hic doctrina, consilio, elo-
 quentia excellens, quadraginta annos præfuit Athenis & ur-
 banis eodem tempore & bellicis rebus. Quid Crinias? quid
 Alcibiades? civitatibus suis quidem non boni, sed certè docti,
 atque eloquentes, nonne Socraticis erant disputationibus eru-
 diti? Quis Dionē Syracensium doctrinis omnibus expoliuit? non
 Plato. Atque eum idem ille non lingua solū, verum etiam animi,

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Quid Pericles

Alitane Igitur ac virtutis magister ac merendam patriam impulit, instruxit,
 atque. Alii neque artibus hunc Dionem instituit Pla-
 to, aliis Iocrates clarissimum virum Timotheum, Cononis pre-
 stantissimi imperatoris filium, summum ipsum imperatorem, ho-
 minemque doctissimum? aut aliis Pythagoreus ille Lysias The-
 banum. Epaminondam, haud scio an summum virum unam
 omnium Græciæ? aut Xenophon. Agesilaum? aut Philolaum
 Architas Tarentinus? aut ipse Pythagoras totam illam vete-
 rem Italiae Græciam, quæ quondam magna vocitata est? Equi-
 dem non arbitror: sicut enim video, unam quandam omnium re-
 rum, quæ essent homine erudito dignæ, atque eo qui in repub-
 licis excellere, fuisse doctrinam: quam qui acceperint, si in-
 dem ingenio ad pronuntiandum valuerint, et se ad dicendum
 quoque, non repugnante natura, dedissent, eloquentia profici-
 tisse. Itaque ipse Aristoteles, cum florere Iocratem nobilitate
 discipulorum videret, quod ipse suas disputationes à capis fo-
 rensis, et civilibus ad inane sermonis elegantiam transu-
 lisset: mutavit repente totam formam prope discipline sue.
 versumque quendam de Philocteta paulo secus dixit. Ille enim
 turpe sibi ait esse tacere cum barbaris: hic autem cum Iocratem
 pateretur dicere. Itaque ornavit, et illustravit doctrinam illam
 omne rerumque cognitione cum orationis exercitatione coniun-
 xit. Neque verò hoc fugit sapientissimum regem Philippum,
 qui hunc Alexandro filio doctorem accierit, à quo eodem ille
 et agendi acciperet præcepta, et eloquendi. Nunc siue qui vo-
 let, eum

^{Colu. Plautus in urbe procul ab instituta re mor-}
^{quasi iudicium in procul a terra}
 sus esses, repente te quasi quidam astus ingenij tui procul à terra
^{quasi iudicium in procul a terra}
 abripuit, atque in altum à conspectu penè omnium abstraxit:
^{quasi iudicium in procul a terra}
 omnemq; rerum scientiam complexus non tu quidem eam nobis
^{quasi iudicium in procul a terra}
 tradidisti (neque enim fuit tam exigui temporis) sed apud hos
^{quasi iudicium in procul a terra}
 quid profeceris, nescio, me quidem in Academiam totum com-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 pulisti: in qua velim sit illud, quod saepe posuisti, ut non necesse
^{quasi iudicium in procul a terra}
 sit consumere aetatem: atque ut possit illa omnia cernere, qui
^{quasi iudicium in procul a terra}
 tantummodo aspexerit: sed etiam si est aliquanto sissius, aut si
^{quasi iudicium in procul a terra}
 ego sum tardior, profectò nunquam conquiescam, neque desati-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 gabor antè quàm illorum ancipites vias, rationesq; & pro om-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 nibus, & contra omnia disputandi, percepero. Tum Caesar V-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 num, inquit, me ex tuo sermone maxime, Crasse, comouit, quòd
^{quasi iudicium in procul a terra}
 eum negasti, qui non citò quid didicisset, unquam omnino posse
^{quasi iudicium in procul a terra}
 perdiscere: ut mihi non sit difficile periclitari, & aut statim per-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 cipere ista, quæ tu verbis ad cælum extulisti, aut si non potue-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 rim, tempus non perdere, cum tamen his nostris possim esse con-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 tentus. Hic Sulpitius, Ego verò, inquit, Crasse, neque Aristo-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 telem ipsum, neque Carneadem, nec philosophorum quenquam
^{quasi iudicium in procul a terra}
 desidero: ut me licet existimes desperare posse ista perdiscere, vel
^{quasi iudicium in procul a terra}
 id quod facio, contemnere: mihi, rerum forensium, & commu-
^{quasi iudicium in procul a terra}
 nium vulgaris hæc cognitio satis magna est ad eam, quam specto
^{quasi iudicium in procul a terra}
 eloquentiam, ex qua ipsa tamen permulta nescio: quæ tum
^{quasi iudicium in procul a terra}
 denique, cum causa aliqua, quæ à me dicenda est, desiderat,
^{quasi iudicium in procul a terra}
 quæro. Quamobrem nisi fortè es iam defessus, & si tibi non
^{quasi iudicium in procul a terra}
 graves sumus, refer ad illa te, quæ ad ipsius orationis laudem,

Tum Caesar

De Crassi disputatione

Colta subar ad

philosophandum

Instituta sunt

qui foras ibat

lenitiamus an si quid

to + Salsopdrapdr

propter profin

minuere a biturum

for studium mbi

stantur ad dndu

Hic Sulpitium

Disputanti Sulpitium

ad no huc superioribus

be qui Sulpitium

oratorum personam

instituta sunt

ad causam agendam

nullam sed debeat

cuius adigunt

Crassum ut vocat

ad instituta sunt

per locutionem

disputationem

modeste agendo

quod Salsopdrapdr

quod Salsopdrapdr

Tria sunt

Sic bonum simplicium
genib; profunde
quibus nominatur

Inusitata

Primum quia est

Inusitatorum non

quo ab gloria

antiquitate et tantum

sed a patrum memoria

hoc est quia antiqua

sunt non prisca

Novantur

Aliter bonum quoniam

id est quod novantur

novari autem admodum

solum admodum

quod sunt coniecturae

aff. et

priorum confirmari

a simili et ab

exemplis posteriorum

a splendore quoniam

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

aff. et

us, et copia bonorum sed quid ipse adificet orator, et in quo
adiungat artem, id esse a nobis querendum, atque explicandum

videtur. Tria sunt igitur in verbo simplici, quae orator afferat

ad illustrandam, atque exornandam orationem, aut inusitatum

verbum, aut novatum, aut translatum. Inusitata sunt prisca

ferè, ac vetusta, et ab usu quotidiani sermonis tandiu inter-

missa: quae sunt poetarum licentiae liberiora, quam nostrae: sed

tamen non raro habet etiam in oratione poeticum aliquod ver-

bum dignitatem. Neque enim illud fugerim dicere ut Caelius

Qua tempestate Pænus in Italiam venit: nec prolem, aut so-

bolem, aut effari, aut nuncupari: aut, ut tu soles, Catule, non

rebar, aut opinabar, aut alia multa, quibus loco positus, gran-

dior, atque antiquior oratio saepe videri solet. Novantur au-

tem verba, quae ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt, vel

coniungendis verbis, ut haec:

Tum pauor sapientiam mihi omnem ex animo expeorat.

An num non vis huius me versutilo quas malitias?

Videtis enim et versutiloquas et expectorat, ex coniunctio-

ne facta esse verba, non nata. Vel saepe sine coniunctione ver-

ba novantur, ut

Ille sensus disertus, indigenitalis: ut, Baccarum ubertate

incurrescere.

Tertius ille modus transferendi verbi latè patet, quem necessi-

tas genuit, inopia coacta, et angustiis, post autem delectatio,

inundat atq; celebravit. nam, ut vestis frigoris depellendi causa

reperta primo, post adhiberi coepta est ad ornatum etiam corpo-
ri, & dignitatem: sic verbi translatio instituta est inopia cau-
sa, frequentata delectationis: nam gemmare vites, luxuriam
esse in herbis, latas segetes, etiam rustici dicunt. Quod enim de-
clarari vix verbo proprio potest, in translato cum est dictum,
illustrat id quod intelligi volumus, eius rei, quam alieno verbo
posuimus, similitudo. Ergo haec translationes quasi mutationes
sunt, cum quod non habeas, aliunde sumas. Ille paulo audacio-
res, quae non inopiam indicant, sed orationi splendoris aliquid
accerunt: quarum ego quid vobis aut inveniendi rationem, aut
genera ponam? Similitudinis est ad verbum unum contracta
breuitas: quod verbum in alieno loco tanquam in suo positum si
agnoscitur, delectat: si simile nihil habet, repudiatur. Sed ea
transferri oportet, quae aut clariorem faciunt rem, ut illa
omnia.

Inhorrescit mare,
Tenebrae conduplicantur, noctisque, & nimbium occaecat
nigror.
Flamma inter nubes coruscat, calum tonitru contremitt:
Grando mista imbi largifluo subita praecipitans cadit,
Undique omnes venti erumpunt, saevi existunt turbines,
Feruet aestu pelagus.
omnia ferè, quò essent clariora, translatis per similitudinem
verbis, dicta sunt. Aut quò significetur magis res tota siue fa-
cti alicuius, siue consilij: ut ille, qui occultantem consultò, ne id

Quacumque ego
singula praecipita
de ratione
inueniendae
metaphorae dicitur
translationibus
similitudinis esse
translationem
in similitudinem au-
tem etiam de tria
genere distingui
Sed ea
tria genera
translationum
sunt primum genera
comparationis ad
vnde autem aliam
quam generis
in proposita bonum
In genere
primumque sunt
Sicque apud Cicero
de divinatione su-
bala
In hoc proposita
ad ante solida
Deinde deinde
Sicque deinde
Nauticorum
gracorum ad
Capitulum non
proposito in
dubio
Aut quo
translationis genera ad
significationem et
appropinquam.

scriptor duntaxat profun-
migi est ignotum
plena casus yta-
fionem comit

Ille autem verbum fuit ei
sepius vestro Jlgm ysta

Nonnunquam

tratuim quid ad
relectatim significandi

Si telum manu

Si oba sunt fuerit consulto
eius qui eadum impudens

fuerit consultum
Cicero Jp topitit si telum

manu fugi
quam Jm

Atque hoc Jp

Jugurtho cum
translatio ubi magis

delictum somniti quid
propria sorabula

cumque ratio Jp promit
Jp Jm mota sora

gigat Jnoxia Jgini
Jp Jm Jstac unum

de alia quomamplum
Jp Jstac

Quos itam fubac cum Jp
proprioim etiam com

copia, de cum translati
magis delictat cum quid

propria aua cum Jp
affonit

nihil est de

appendit ad q causam
quid de omnibus rebus

formis duntaxat translatum
posse admodum

quod ageretur, intelligi posset, duobus translatis verbis similitu-
dine ipsa indicat.

Quandoquidem iste circumuestit dictis, sepius sedulo.

Nonnunquam etiam breuitas translatione conficitur, ut illud,

Si telum manu fugit.

Imprudencia teli emissi breuius propriis verbis exponi non po-
tuit, quam est vno significata translatio. Atque hoc in genere per-

sape mihi admirandum videtur, quid sit, quod omnes transla-

tis, & alienis magis delectantur verbis, quam propriis, & suis.

nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, ut

pes in naui, ut nexum, quod per libram agitur, ut in uxore

diuortium: necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere:

sed in supremum verborum maxima copia, tamen homines aliena

multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Id accidere credo

vel quod ingenij specimen est quoddam transilire ante pedes posi-

ta, & alia longe repetita sumere, vel quod is, qui audit, aliò du-

citur cogitatione, neque tamen aberrat, quæ maxima est delectatio.

vel quod singulis verbis res, ac totum simile conficitur; vel quod

omnis translatio, quæ quidem sumpta ratione est, ad sensus ipsos

admouetur, maxime oculorum, qui est sensus acerrimus. Nam &

odor urbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris,

& dulcedo orationis, sunt ducta ceteris sensibus: illa verò oculo-

rum multo acriora, quæ ponunt penè in conspectu animi quæ cer-

nere, & videre non possumus. Nihil est enim in rerum natura

cuius non in aliis rebus possimus vii vocabulo, & nomine: unde

enim simile duci potest (potest autem ex omnibus) indidem verbis

^{cautione} unum, quod similitudinem continet, ^{translatam} translata lumen ^{affere}fferet
^{translatam} orationi: quo in genere primum fugienda est dissimilitudo.

^{cautione} Celi ingentes fornices.

^{cautione} Quamvis sphaeram in scenam (ut dicitur) attulerit Ennius: ta-

^{cautione} men in sphaera fornicis similitudo non potest inesse.

-Vine, Vlyses, dum licet,

Oculis postremum lumen radiatum rape.

Non dixit cape, non pete: haberes enim moram sperantis diutius

esse sese victurum, sed rape: hoc verbum est ad id aptatum, quod

ante dixerat, dum licet. Deinde videndum est, ne longè simile, sic

ductu. Syrium patrimonij, scopulum libetius dixerim: Charyb-

dim honorem voraginem potius: facilius enim ad ea, quae visa,

quam ad illa, quae audiri sunt, mentis oculi feruntur. Et quoniam

haec vel summa laus est verbi transferendi, ut sensum feriat id,

quod translata sit, fugienda est omnis turpitudine earum rerum,

ad quas eorum animos, qui audiunt trahet similitudo. Nolo morte

dici Africani castratam esse remp. nolo stercus curiae dici Glau-

ciam: quamvis sit simile, tamen est in utroque deformis cogitatio

similitudinis. Nolo esse aut maius quam res postulet, Tempestas

comestationis, aut minus. Comestatio tempestatis. Nolo esse ver-

bum angustius id, quod translata sit, quam illud proprium, ac suum.

Quidnam est obsecro? quid te adiri abnutas? Melius esset, veras,

prohibes, absterres: quoniam ille dixerat, - Illico istic

Ne contagio mea bonis, umbræ obsit.

Atque etiam si vereare, ne paulo durior translatio esse videa-

tur, mollienda est proposito saepe verbo: ut si olim, M. Catone

quod situm subat am
 Jo propria am et am
 opia bonum

Quo Jo genero

Not autem oia
 translationum

Integre sona am

Jambica
 primum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

actum

^{et traditio}
 causa proprium proprio commutatum,
^{quo dicitur hic Roma pro Romano dicitur}

- Desine Roma tuos hosteis, &

- Testes sunt campi magni.

^{Justina est hic oratione innotescit in rubro & suspensa una ha-}
 Gravis est modus in ornatu orationis, & saepe sumendus: ex quo

^{et tempore}
 genere hoc sunt, Martem belli esse communem, Cererem pro

^{pro frugibus}
 frugibus, Liberum appellare pro Vino, Neptunum pro mari,

^{Curiam pro senatu}
 Curiam pro senatu, Campum pro comitiis, Togam pro pace,

^{Arma, ac tela pro bello}
 Arma, ac tela pro bello. Quo item in genere & Virtutes, &

^{vitia pro ipsis}
 vitia pro ipsis, in quibus illa sunt, appellantur: Luxuries quam

^{in domum irrupit}
 in domum irrupit, & quod avaritia penetravit, aut, Fides va-

^{luit}
 luit, Iustitia confecit. Videtis profecto genus hoc totum, cum

^{inflexo}
 inflexo, commutatoque verbo res eadem enuntiatur: cui sunt

^{finissima illa minus ornata}
 finissima illa minus ornata, sed tamen non ignoranda, cum intel-

^{ligi volumus aliquid aut ex parte totum}
 ligi volumus aliquid aut ex parte totum, ut pro aedificiis cum

^{parietes}
 parietes, aut recta dicimus: aut ex toto partem, ut cum vnam

^{curiam equitatum populi Romani dicimus}
 curiam equitatum populi Romani dicimus, aut ex vno plu-

^{res}
 res.

^{At Romanus homo}
 At Romanus homo, tametsi res bene gesta est, Corde suo

trepidat.

^{aut cum ex pluribus intelligitur unus}
 aut cum ex pluribus intelligitur unus,

^{Nos sumus Romani, qui fuimus Rudii}
 Nos sumus Romani, qui fuimus Rudii.

^{aut quocunque modo}
 aut quocunque modo, non ut dictum est, in eo genere intelli-

^{tur}
 tur, sed ut sensum est. Abutimur saepe etiam verbo, non tam

^{eleganter}
 eleganter, quam in transferendo: sed etiam si licentius, tamen

^{interdum non impudenter}
 interdum non impudenter: ut cum grandem orationem pro

H

De quo

ad modo qua tuor
 uotum omnia
 isto mitonimio
 possum

Cui sumus.

Sin doctus quo
 conceptio uoluntatis
 Intellectus aliquid latius
 Soraturus cuiusque traduntur
 hic modi quibus
 aut ex parte
 aut ex toto
 aut ex vno
 totum

quarta

quinta latissimo
 patina
 a Butimur
 Catuifur Latini
 abuso

de

De rum illa

Ita lube

ent ^o agnitione

orations from

моду гнида
в. 1. 1. 1.

munica Illam

In diff. lat. p. 100

sid non Jtā gāf

Prod. est d.

By J. H. H.

LIBER III.

quor, qua iunctam orationem efficit, qua coherentem, qua le-
uem, qua equabiliter fluentem. Id adsequemini, si verba extre-
ma cum consequentibus primis ita iungetis, ut neve asperè con-
currant, neve vastius diducantur. Hanc diligentiam subsequi-
tur modus etiam, & forma Verborum: quod iam vereor, ne
huic Catulo videatur esse puerile. Versus enim veteres illi in
hac soluta oratione propemodum, hoc est numeros quosdam no-
bis esse adhibendos putauerunt. Interpretationis enim, non de-
fatigationis nostrae causa, neque liberiorum notis, sed verbo-
rum, & sententiarum modo interpunctas clausulas in orationi-
bus esse voluerunt. idq; princeps Iocrates instituisse fertur, ut
inconditam antiquorum dicendi consuetudinem, delectationis
atque aurium causa, quemadmodum scribit discipulus eius
Naucrates) numeris adstringeret. Namque haec duo, musici,
qui erant quondam ydem poëta, machinati ad voluptatem
sunt, versum, atque cantum: ut & verborum numero, & vo-
cum modo, delectatione vincerent aurium satietatem. Hæc igi-
tur duo, vocis dico moderationem, & verborum conclusionem,
quod orationis severitas pati possit, à poëtica ad eloquentiam
traducenda duxerunt: in quo illud est vel maximum quod ver-
sus, in oratione si efficitur conjunctione verborum, vitium est: &
tamen eam conjunctionem sicuti versum numerosè cadere, &
quadrare, & perfici volumus, neque est ex multis res una, quæ
magis oratorem ad imperitò dicendi, ab ignaròque distinguat,
quàm quòd ille rudis inconditè fundit, quantum potest, & id

Hij

De modo et forma
proposita sunt de
numbris qui piden-
tute si ita compositi
sunt in illa dictione
et apte currat oratio

proposita adhibenda
numbrorum iuxta latorem

opponitur iuxta latorem
aut sortita dictione
proposita adhibenda
numbrorum iuxta latorem

Namque haec

incondita causa
namque quod aut
numbrorum iuxta latorem

In quo illud

quod à multo potius
numbrorum oratione
fluere monendi sunt
autem iuxta latorem
numbrorum iuxta latorem
numbrorum iuxta latorem
numbrorum iuxta latorem
numbrorum iuxta latorem

quod dicit spiritum non arte determinat: orator autem sic illigat
sententiam verbis, ut eam numero quodam complectatur, &
adstricto, & soluto. Nam cum vinxit modis, forma relaxat,
& liberat: immutatione ordinis: ut verba neque alligata sint,

quasi certa aliqua lege versus, neque ita soluta, ut vagentur.

Quonam igitur modo tantum munus insistemus, ut arbitremur
nos hanc vim numerosè dicendi consequi posse? Non est res
tam difficilis, quam necessaria. Nihil est enim tam tenerum,

neque tam inflexibile, neque quod tam facile sequatur, quocun-

que ducas, quam oratio. ex hac versus, ex eadem dispares nu-

meri conficiuntur: ex hac haec etiam soluta. Variis modis, mul-

torumque generum oratio. Non enim sunt alia sermonis, alia

contentionis verba: neque ex alto genere ad usum quotidianum,

alio ad scenam, pompamque sumuntur: sed ea nos cum iacen-

ria sustulimus è medio, sicut molliissimam ceram ad nostrum ar-

bitrium formamus, & fingimus. Itaque tum graves sumus,

tum subriles, tum medium quiddam tenemus: sic institutam no-

stram sententiam sequitur orationis genus: idque ad omnem ra-

tionem, & aurium voluptatem: & animorum motum muta-

tur, & vertitur. Sed ut in plerisque rebus incredibiliter hoc na-

tura est ipsa fabricata: sic in oratione, ut ea, quae maximam

utilitatem in se continerent, eadem haberent plurimum vel di-

gnitatis, vel saepe etiam venustatis. Incolumitatis, ac sanctis om-

nium causa videmus hunc statum esse huius totius mundi, atque

natura, rotundum ut caelum, terraque ut media sit, eaque sua

Quonam

disputat. Cuiusmodi
munus quam si
facile quam
etiam quam diu
plurimumque
Causa facillima
quonam oratio
mollis et terna ad
sollicitudinem
fluctuat. Id quod
translatio bonum
hoc est succinctio
similibus. In omni
libro quod oratio
ditur latetur

Idque ad

ratio et latetur

Sed si

communis et dignitatis
et utilitatis quod
aliqua. In re
monstratur per
amplificationem
quo fundat et latetur
In materia copiosa
et amoenis locis
et ut loquar summa

LIBER III.

61

Vi, nuntiusque tenetur: sol ut circumferatur, ut accedat ad bris-
male signum, & inde sensim ascendat in diuersam partem: ut
luna accessu, & recessu suo solis lumen accipiat, ut eadem spa-
tia quinque stellæ diuersi motu, cursuque conficiant: hæc tan-
tam habent vim, ut paulum immutata, coherere non possint,
tantam pulchritudinem, ut nulla species ne excogitari quidem
possit ornatio. Referte nunc animum ad hominum, vel etiam
ceterorum animantium formam, & figuram: nullam partem
corporis sine aliqua necessitate afficiam, totamque formam qua-
si perfectam reperietis arte, non casu. Quid in arboribus? in
quibus non truncus, non rami, non folia sunt denique, nisi ad
suam retinendam, conseruandamque naturam: nusquam ta-
men est vlla pars, nisi venusta. Linguamus naturam, artesque
videamus. Quid tam in nauigio necessarium, quam latera:
quàm carina, quàm prora, quàm puppis, quàm antenna, quàm
vela, quàm mali, quàm reliqua? que tamen hæc habent in
specie venustatem, ut non solum salutis, sed etiam voluptatis
causam inuenta esse videantur. Columnæ, & templa, & porci-
cus sustinent: tamen habent non plus utilitatis, quàm digni-
tatis. Capitoli fastigium illud, & ceterarum ædium, non ve-
nustas, sed necessitas ipsa fabricata est. Nam, cum esset habi-
taratio quemadmodum ex viraque parte tecti aqua delabe-
retur, utilitatem templi fastigij dignitas consecuta est: ut, e-
tiam si in celo Capitolium statueretur, ubi imber esse non pos-
set, nullam sine fastigio dignitatem habiturum fuisse videatur.

H. ij

2. e. s. e. n. m. r.
A. l. t. o. n. y. S. m. l. o. a.
f. i. g. u. r. a. a. n. i. m. a. n. t. i. u. m.
q. u. a. e. s. t. e. m. p. l. o. d. i.
b. i. b. i. l. s. e. n. t. e. q. u. a. m.
o. p. p. o. r. t. u. r. c. o. l. l. e. c. t. a. t. u. m.
n. i. b. i. l. o. t. i. o. s. u. m. n. i. b. i. e.
s. u. d. i. n. g. s. q. u. o. d. c. a. p. i. t. u. m.
m. o. d. u. s. q. u. a. m.
Q. u. i. d. i. n. d. e.
t. i. o. t. i. u. m. S. m. l. o. a. b.
a. r. b. o. r. u. m. I. n. q. u. o.
n. i. b. i. l. d. i. c. a. d. e. r. e.
d. i. c. i. t. q. u. a. t. a. m. e. n.
t. a. n. q. o. a. l. i. m. e. n. t. u. m.
q. u. a. m. q. u. o. m. a. m. e. m.
S. o. n. u. s. t. a. c. s. u. b. o. r. u. l. a.
n. o. n. t. a. d. i. n. e. s. t. a. n. t. u. m.
S. o. n. u. s. a. l. t. i. t. u. d. i. n. e. S. m. l. o. a.
a. p. a. r. t. i. b. u. s. n. a. t. u. r. a. s.
I. n. q. u. a. m. u. n.
T. r. a. n. s. i. t. a. n. a. t. u. r. a.
a. d. a. r. t. e. n. a. t. u. r. a. s.
p. a. r. t. i. b. u. s. q. u. a. n. t. i. t. u. s.
S. m. l. o. p. o. n. e. s. I. n. q. u. o.
n. a. u. i. g. i. o. e. m. p. l. o. s.
p. a. r. t. i. b. u. s. m. a. g. n. i. t. u. s.
I. n. t. e. r. n. a. t. u. r. a. m. a. g. n. i. t. u. s.
D. o. r. a. t. a.
C. o. l. u. m. n. a.
C. u. m. t. u. m. S. m. l. o. a.
C. u. m. n. a.
C. a. p. i. t. o. l. i.
P. e. t. u. m. S. m. l. o. a.
f. a. s. t. i. g. i. o. c. a. p. i. t. o. l. i.
q. u. o. d. i. n. l. o. n. g. o.
m. a. g. n. i. f. i. c. a. t. u. s. S. m. l. o. a.
a. r. c. h. a. o. p. u. s. e. s. t.

Hoc in d.
Tunc similia
conferuntur p. q. m.
a. b. l. i. t. a. t. e. m. y.
Sua ut a. l. o. p. o. r. t.
conuncta p. o. r. a. d. m.
argutur.

Longissima
p. o. d. u. m. d. i. s. t. i. n. g. u. i.
p. n. a. t. u. r. a. l. e. m. a.
a. r. t. i. f. i. c. i. a. l. e. m. h. o. c.
q. u. o. a. b. s. o. l. u. t. a. e. s. t.
q. u. o. d. a. m. m. u. n. d. a. o.
m. u. n. d. a. o. r. e. g. u. i. r. i.
S. u. m. a. u. t. e. m. m. u. n. d. i. u. p.
p. e. d. i. b. u. s. s. i. d. c. u. m. a. l. i. a.
a. l. i. a. s. u. m. a. d. a. d. m. u. n. d. a. o.
c. u. m. o. a. a. p. t. i. o. n. i. s.
d. e. s. u. r. s. i. d. e. n. d. u. m.
p. q. u. o. p. r. o. c. e. d. u. b. a. r.
s. e. n. t. e. n. t. i. a. d. i. s. t. i. n. g. u. i.
q. u. i. s. a. m. b. u. m. a. t. t. o. d. u. m.
p. r. o. c. e. d. u. m. d. i. s. t. i. n. g. u. i.
a. n. a. p. e. s. t. i. m. p. o. n. d. e. r. u. m.
e. t. r. u. m. q. u. e. p. e. a. n. a. a. b. h. a.
p. o. r. t. a. t. e. n. t. i. a. d. i. s. t. i. n. g. u. i.
m. o. d. o. a. d. u. e. p. r. o. b. a. r.
q. u. i. b. u. s. a. u. t. o. r. i. u. m.
c. o. n. i. u. n. g. u. i. t. a. s. p. u. a.

Hoc in omnibus item partibus orationis euenit, ut utilitatem,
ac propè necessitatem suauitas quaedam, ac lepos consequatur:
clausulas enim, atque interpuncta verborum, animæ interclusio,
atque angustie spiritus attulerunt. Id inuentum est ita suauiter,
ut si cui sit infinitus spiritus datus, tamen eum perpetuare verba
nolimus. Id enim auribus nostris oratum est inuentum, quod
hominum lateribus non tolerabile solum, sed etiam facile esse
possit. Longissima est igitur complexio verborum, quæ volui
vno spiritu potest: sed hic natura modus est, artis alius. Nam,
cum sint numeri plures, iambum, & trochæum, frequentem se-
gregat ab oratore Aristoteles, Catule, vester: qui natura tamen
incurrunt ipsi in orationem, sermonemq; nostrum: sed sunt in-
signes percussiones eorum numerorum, & minuti pedes. Quare
primum ad heroum nos dactyli, & anapæsti, & spondæi pedem
inuitat, in quo impune progredi licet duos duntaxat pedes, aut
paulo plus, ne planè in versum, aut similitudinem versuum in-
cidamus. Alia sunt gemina, quibus hi tres heroi pedes in prin-
cipia continuandorum verborum satis decorè cadunt. Probatum
autem ab eodem illo maximè pæan, qui est duplex: nam aut à
longa oritur, quam tres breues consequuntur, ut hac verba, de-
finite, incipite, comprimate, aut à breuib; deinceps tribus, ex-
trema producta, atq; longa, sicut illa sunt, dōmuerant, sōnipe-
dēs: atq; illi philosopho ordiri placet à superiore pæane, postero-
re finire. Est autem pæan hic posterior non syllabarum numero,
sed aurium mensura, quod est acrius iudicium, & certius, par

fere cretico, qui est ex longa, & breui, & longa: v.

Quid petam praesidi, aut exequar? quove nunc.

A quo numero exorsus est Fannius,

Si Quirites minas illius.

Hunc ille clausulis aptiorem putat, quas Vuli longa, plerunque

syllaba terminari. Neque verò hac tam acrem curam, diligen-

tiámq; desiderant, quàm est illa poëtarum, quos necessitas cogit:

Et ipsi numeri, ac modi sic verba versu includere, ut nihil sit,

ne spiritu quidem minimo, brevius, aut longius, quàm necesse

est. Liberior est oratio. Et planè ut dicitur, sic Et est verè solu-

ta, non ut fugiat tamen, aut erret, sed ut sine vinculis sibi ipsa

moderetur. Namque ego illud assentior Theophrasto, qui putat

orationem, quæ quidem sit polita, atq; facta quodammodo, non

adstrictæ, sed remissius numerosum esse oportere. Etenim sicut

Ille suscipitur ex illis modis, quibus hic usitatus versus efficitur,

post anapæstus procerior quidam numerus effloruit, inde ille li-

centior & dimitior fluxit ditthyrambus, cuius membra, & pedes:

Et ait idem sunt in omni loca pleni oratione diffusa. et si nu-

merosum est id in omnibus sonis, atque vocibus, quod habet

quasdam impressiones, et quod metiri possumus intervallis e-

qualibus, rectè genus hoc numerorum. dummodo ne continuum

in orationis laude ponetur. Nam si rudis et indoctus pu-

anda est illa sine intervallis loquacitas perennis, et profluens.

quid est aliud causae, cur repudietur, nisi quod hominum aures

vocem natura modulatur ipsa² quod fieri nisi inest numerus in

Voce, non potest. numerus autem in continuatione nullus est.
 distinctio, & equalium & saepe verborum intervallorum per-
 cussio, numerum conficit: quem in cadentibus guttis, quod in-
 teruallis distinguuntur, notare possumus: in omni precipitan-
 te non possumus. Quod si continuatio verborum haec soluta
 multa est aptior, atque iucundior, si est articulus membrisque di-
 stincta, quam si continuata, ac producta: membra illa modifi-
 cata esse debent: quae in extremo breviora sunt, infrin-
 guntur, illae quasi verborum ambitus. Sic enim has orationis conuersio-
 nes Graeci nominant. Quare aut paria esse debent posteriora
 superioribus, extrema primis: aut quod etiam est melius, ex iu-
 cundius, longiora. Atque haec quidem ab iis philosophis, quos
 tu maxime diligis, Catule, dicta sunt: quod eo saepius testifcor,
 ut authoribus laudandis, ineptiarum crimen effugiam. Qua-
 rum tandem, inquit Catulus, aut quid disputatione ista affer-
 ri potest elegantius? aut omnino dici subtilius? At enim ve-
 reor, inquit Crassus, ne haec aut difficiliora istis ad persequen-
 dum esse videantur, aut quia non traduntur in vulgari ista di-
 sciplina ne ea maiora, ac difficiliora videri velle videamur.
 Tum Catulus, Erras, inquit, Crasse, si aut me, authorum quen-
 quam putas à te haec opera quotidiana, & pernegata expecta-
 re, ista, quae dicis, dici volumus, neque tam dici, quam isto dici
 modo: neque tibi hoc pro me solum, sed pro his omnibus, sine
 ulla disputatione, respondeo. Ego verò, inquit Antonius, inue-
 ni tandem quem negaram in eo, quem scripsi libello, me inue-
 nisse

uoce
 deus auctor genus

ab ob id ipsum oblatum
 laudatur ab ditione
 et catulo atque cunctis

LIBER III.

nisse eloquentem: sed eò re ne laudandi quidem causa interpel-
 lant, ne quid de hoc tam exiguo sermonis tui tempore verbo vno
 meo diminueretur. Hanc igitur, Crassus inquit, ad legem cum
 exercitatione, tum stylo, qui & alia, & hoc maxime, ornat ac
 limat, formanda vobis oratio est. neque tamen hoc tanti laboris
 est, quanti videtur: nec sunt hac rhythmicorum, aut musico-
 rum acerrima norma dirigenda: & efficiendum est illud modò
 vobis, ne effluat oratio, ne vagetur, ne insilat interius, ne ex-
 currat longius, ut membris distinguatur, ut conuersiones ha-
 beat absolutas. Neque semper utendum est perpetuitate, &
 quasi conuersione verborum, sed sepe carpenda membris minu-
 tioribus oratio est, qua tamen, ipsa membra sunt numeris vin-
 cienda. Neque vos prean: aut herous ille conturbet: ipsi oc-
 current orationi, ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non
 vocati: consuetudo modò illa sit scribendi, atque dicendi, ut
 sententia verbis finiantur, eorumque verborum iunctio nasca-
 tur à proceris numeris, ac liberis, maxime herois, & præane prio-
 re, aut cretico, sed varie distincteque considat. Notatur enim
 maxime similitudo in conuiescendo: & si primi & postremi
 illi pedes sunt hac ratione seruati, medij possunt latere: modo
 ne circuitus ipse verborum sit aut breuior quàm aures expectet,
 aut longior quàm vires, atque anima patiatur. Clausulas au-
 tem diligentius etiam seruandas esse arbitror, quàm superiora,
 quòd in his maxime perfectio, atque absolutio iudicatur. Nam
 versus aequè prima, & media, & extrema pars attenditur:

Sunt igitur

Quod ad justitiam
 Crassus docet quod
 qui huc nobis nuntiat
 quig in modum
 Quod si benaudia

Notatur enim
 monit. obsecrandum
 offit. magnum numerum
 in clausula mori
 P.iodi. iunctio quidem
 ut huc non tantum
 flagitare vray
 hoc satis si o. p. b. u. a. n.
 p. r. a. c. t. a. c. o. l. l. o. c. a. t. i. o. n. a.
 modo addatur in.
 Breuitate & longitudine
 tempore ambigunt

qui debilitatur, in quacunque parte titubatur. In oratione
 autem prima pauci cernunt, postrema plerique: quae quoniam
 apparent, & intelliguntur, Varianda sunt, ne aut animorum
 iudiciis repudientur, aut aurium satietate. Duo enim aut tres
 sunt ferè extremi servandi, & notandi pedes, si modò non bre-
 viora, & præcisa erunt superiora: quos & chorios, aut heroes,
 aut alternos esse oportebit, aut in præne illo posteriore, quæ Ari-
 stoteles probat, aut ei paricretico. Horum vicissitudines effi-
 cient, ut neque y fatientur, qui audient, fastidio similitudinis:
 nec nos id, quod faciemus, opera dedita facere videamur, Quod
 si Antipater ille Sidonius, ille, quem tu probè Catule, memi-
 nisti, solitus est versus hexametros, aliosque variis modis, atque
 numeris fundere ex tempore, tantumque hominis ingeniosi, ac
 memoris Valuit exercitatio, ut cum se mente, ac voluntate con-
 iecisset in versum, verba sequerentur: quanto id facilius in ora-
 tione, exercitatione, & consuetudine adhibita, consequemur?
 Illud autem ne quis admiretur, quoniam modo hæc vulgus im-
 peritorum in audiendo notet: cum in omni genere, tum in hoc
 ipso magna quædam est vis, incredibilisq; natura. Omnes enim
 tacito quodam sensu sine vlla arte, aut ratione quæ sint in arti-
 bus ac rationibus recta, ac prava diiudicant: idq; cum faciunt
 in picturis, & in signis, & in aliis operibus, ad quorum intel-
 ligentiam à natura minus habent instrumenti, tum multo osten-
 dunt magis in verborum, numerorum, vocumque iudicio, quod
 ea sunt in communibus infixa sensibus, neq; earum rerum quen-

post præceptum de
 variandis ad hunc
 non est minimum
 difficultatis ostendit
 tempore Antipater
 consuetudine
 & Aristoteli subi qua
 facillimum posse

Illud autem

Quoniam tota Bude
 sententia aut animadver-
 sione omnis apud
 Imperitiam respondet
 a di natura quæ
 sua sponte dicitur
 ac prava diiudicant
 Idem Inducitur in
 picturam & signa
 Sæpe omnibus communis
 iudicium quodam
 Inducitur quædam
 probatur

quam funditus natura voluit esse expertem. Itaque non solum

verbis arte positus mouentur omnes, verum etiam numeris ac

vocibus. Quotus enim quisque est, qui teneat artem numerorum,

ac modorum? At in his si paulum modo offensum est, ut aut

contractione breuius fieret, aut productione longius, theatra ro-

ta reclamant. Quid? hoc non idem sit in vocibus? ut à multi-

tudine, & populo non modo cetera, atque conuentus, sed etiam

ipso sibi singuli discrepantes eiciantur? Mirabile est, cum pluri-

mum in faciendo intersit inter doctum, & rudem, quam non

multum differat in iudicando. Ars enim, cum à natura profe-

cta sit, nisi naturam moueat, ac delectet, nihil sane egisse vi-

deatur. Nihil est autem tam cognatum mentibus nostris, quam

numeri, atque voces: quibus & excitamur, & incendimur, &

lenimur, & languescimus, & ad hilaritatem, & ad tristitiam

sepe deducimur: quorum illa summa vis carminibus est aptior,

& cantibus, non neglecta, ut mihi videtur, à Numa rege do-

ctissimo, maioribusque nostris, ut epulamur solemnium fides,

actibus, saliorumque versus indicant: maxime autem à Græ-

cia vetere celebrata: quibus utinam, similibusque de rebus di-

sputari, quam de puerilibus his verborum translationibus

maluissetis. Verum ut in versu vulgus, si est peccatum, vi-

det: sic si quid in nostra oratione claudicat, sentit: sed poë-

ta non ignoscit, nobis concedit: tacite tamen omnes non esse

illud, quod diximus, aptum, perfectumque cernunt. Ita-

que illi veteres, sicut hodie etiam nonnullos videmus, cum

Nihil est

amplificatio illius
singula numerorum
et modorum que est
omnibus communia
ab offertia et à
omnium iustitia
atque gravitate

Verum si

a loco communi
ad ad iustitiam
confirmatque iudiciu
do, numeru iustitia
et etiam iudiciu
ad ad iustitiam
et etiam iustitia
et etiam iustitia
et etiam iustitia
et etiam iustitia
et etiam iustitia
et etiam iustitia

alius oratoris puteris, quod quidem sit egregium, atque mirabi-
 le: nisi in singulis verbis illa tria tenere, ut translatis utamur
 frequenter, interdumque factis, raro autem etiam peruerstis:
 in perpetua autem oratione, cum & coniunctionis lenitatem,
 & numerorum quam dixi, rationem tenuerimus, tum est qua-
 si luminibus distinguenda, & frequentanda omnis oratio sen-
 tentiarum, atque verborum. Nam & commemoratio una in re,
 permultum mouet, & illustris explanatio, rerumque quasi ge-
 rantur, sub aspectum penè subiectio, quae & in exponenda re
 plurimum valet, & ad illustrandum, id quod exponitur, &
 ad amplificandum: ut iis, qui audient, illud, quod augebimus,
 quantum efficere oratio poterit, tantum esse videatur: & huic
 contraria saepe praefatio est, et plus ad intelligendum, quam di-
 xeris, significatio. & distinctè concisa breuitas, & extenuatio,
 & huic adiuncta illusio, à praeceptis Caesaris non abhorrens: &
 ab re non longa digressio in qua cum fuerit delectatio, tum re-
 ditus ad rem aptus, & concinnus esse debetis propositioque quid
 sis dicturus, & ab eo, quod est dictum, seiunctio, & reditus ad
 propositum, & iteratio, & rationis apta conclusio, tum augen-
 di minuerive causa veritatis superlatio, atque traiectio, &
 rogatio, atque huic finitima quasi percontatio, expositioque sen-
 tentiae suae: tum illa, quae maximè quasi irrepat in hominum
 mentes, alia dicentis, ac significantis dissimulatio: quae est per-
 iucunda, cum in oratione, non contentione, sed sermone tracta-
 tur: deinde dubitatio, tum distributio, tum correctio, vel ante,

vel postquam dixeris, vel cum aliquid à te ipso reiicias. *Præmu-*
niti nitio est etiam ad id, quod aggrediare, & reiectio in alium: com-
 municatio, quæ est quasi cum iis ipsis, apud quos dicas, delibera-
 tio: morum ac vitæ imitatio vel in personis, vel sine illis, ma-
 gnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos
 conciliandos, vel maximè sepe autem etiam ad commouendos.
 Personarum ficta inductio vel grauissimum lumen augendi, de-
 scriptio, erroris inductio, & in hilaritatem impulsio, antè occu-
 patio: tum duo illa quæ maximè mouent, similis do, & exem-
 plum, digestio, interpellatio, contentio, reticentia, commendatio,
 vox quædam libera, atq; etiam effrenatio augendi causa, ira-
 cundia, obiurgatio, promissio, deprecatio, obsecratio, declinatio,
 brevis à proposito, non ut superior illa digressio purgatio, con-
 ciliatio, lesio, optatio, atq; execratio. His ferè luminibus illu-
 strant orationem sententiæ. Orationis autem ipsius tanquam
 armorum, est vel ad vsum comminatio, & quasi petitio, vel ad
 venustatem ipsa tractatio. Nam & geminatio verborum ha-
 bet interdum vim, leporem alias, & paulum immutatum ver-
 bum, atq; deflexum, & eiusdem verbi crebra tum à primorepe-
 titio, tum in extremum conuersio, & in eadem verba impetus,
 & concursio, & adiunctio, & progressio, & eiusdem verbi,
 crebrius positi quædam distinctio, & reuocatio verbi, &
 illa quæ similiter desinunt, aut quæ cadunt similiter, aut quæ
 paribus paria referuntur, aut quæ sunt inter se similia. Est etiam
 gradatio quædam, & conuersio, & verborum concinna trans-

orationis

si quidam formata
 si quidam quam
 duplicem loquimur
 demonstrat si quidam
 adhibet aut ad ornatum
 aut ad vim orationis
 ornamentum in mibi
 additur duos supra
 quadraginta

per correctionem
variari dicuntur de
variata ratione
et temporum admodum
nam et causa

Causam sanctam
in hoc casu
et orationibus quo
ad gloriā et utilitatem

Refert etiam
sanctam audientem

Quales ipsi
sanctam dicuntur
quibus admodum
potest pro quibus

Tempus
et admodum temporum

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

Itaque hoc loco
in hoc casu
et omni tempore

requirunt, alium rerum privatarum atque parvarum: Et aliud
dicendi genus deliberationes, aliud laudationes, aliud iudicia,
aliud sermones, aliud consolatio, aliud obiurgatio, aliud disputa-
tio, aliud historia desiderat. Refert etiam qui audiant, sena-
tus, an populus, an iudices: frequentes, an pauci, an singuli, et
quales ipsi quoque oratores, qua sint etate, honore, autoritate,
debet videri: tempus, pacis, an belli, festinationis, an otij. Ita-
que hoc loco nihil sane est, quod præcipi posse videatur, nisi ve-
figuram orationis plenioris, et tenuioris, et item illius medio-
cris, ad id quod agimus: accommodatam deligamus: ornamen-
tis ipsam vpi ferè licebit, aliàs contentius, aliàs summissus:
omni que in re posse, quod deceat facere, artis, et natura est:
scire quid, quandoque deceat, prudentia. Sed hæc ipsa omnia
perinde sunt, ut aguntur. Actio, inquam, in dicendo vna domi-
natur: sine hac sumus orator esse in numero nullo potest, medio-
cris hac instructus summos sæpe superare. Huic primas dedis-
se Demosthenes dicitur, cum rogaretur, quid in dicendo esset
primum: huic secundas, huic tertias. Quo mihi melius etiam
illud ab Æschine dictum videri solet, qui, cum propter ignomi-
niam iudicij cessasset Athenis, et se Rhodum contulisset, roga-
tus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in
Cresiphontem contra Demosthenem dixerat: qua perlecta, pe-
simum est ab eo postridie, ut legeret illam etiam, quæ erat con-
tra Demosthenem pro Cresiphonte edita: quam cum suavis-
sima, et maxima voce legisset, admirantibus omnibus, Quanto,
inquit,

scissum flexo sono, attenuatum, inflatum. Nullum est enim ho-

rum similum generum, quod non arte, ac moderatione tractetur. hi sunt actori, ut pictori, expositi ad *variandum colores.*

Aliud enim vocis genus iracundia sibi sumit, acutum, incita-

tum, crebro incidens. *Impius hortatur me frater, ut meos malis miser*

Manderem natos:

Et ea quae iududum Antoni protulisti,

Segregare abs te ausus.

Ecquis hoc animaduertit? vincite.

Atreus ferè totus. Aliud miseratio, ac mæror, flexibile, plenam,
interruptum, flebili voce:

Quò nunc me vertam? quod iter incipiam ingredi?

Domum paternamne? anne ad Peliae filias?

Et illa,

O pater, o Priami domus:

Et quae sequuntur:

Hac omnia vidi in flammari,

Priamo vi vitam euitari,

Aliud metus, demissum, Et haestans, Et abiectum:

Magni modis sum circumuentus, morbo, exilio, atque
inopia.

Tum paupor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat,

Alter terribilem minitatur vita cruciatum, Et necem:

Qua nemo est tam firmo ingenio, Et tanta confidentia,

Alind

Sonm geo
omni mone

Alind mris

Son mris apte
de mris batioui

Alind

paupor congruere
Sonm approffio

Quin refugiat timido sanguen, atque exalbescat metu.

Aliud vis, contentum, vehemens, imminens, quadam incitatio-

ne gravitatis:

Iterum Thyestes Atreum attractum aduenit,

Iterum iam aggreditur me, & quietum exuscitat.

Maiores mihi moles, maius miscendum est malum,

Qui illius acerbum cor contundam, & comprimam,

Aliud voluptas, effusum, lenis, tenerum, hilarum, ac re-

missum:

Sed mihi cum tetulit coronam ob collocandas nuptias,

Tibi ferebat: cum simulabat sese alteri dare,

Tum ad te ludibunda doctè, & delicatè detulit.

Aliud molestia sine commiseratione, graue quiddam, & vno

pressu, ac sono obductum:

Qua tempestate Paris Helenam in nuptiis iunxit nuptiis,

Ego tum grauida expletis iam ferè ad pariendum mensibus,

Per idem tempus Polydorum Hecuba partu postremo

parit.

Omnes autem hos motus subsequi debet gestus, non hic verba

exprimens scenicus, sed universam rem, & sententiam non de-

monstratione, sed significatione declarans, laterum inflexione,

hac forti, ac virili, non absceña & histrionibus, sed ab armis

aut etiam à palestra. Manus autem minus arguta, digitis

subsequens verba, non exprimens, brachium procerius pro-

iectum quasi quoddam telum orationis: suppletio pedis in con-

almo & u

Impetum animi
exprobrant
cordamentum

Aliud voluptas

Voluptas delibata
Libertatis promissio

Aliud molestia

Molestia citra
miserationem propria
Dox

omnes de

dictum est de bono mun
propterea de gestu quo est
altera pars pronuntiationis
& gaudium gestu oratoris
non secundo In quo prima
dignorum Propter quod
ratum armodum

Et tota participatio communis
 oratorum dicitur. Sed
 oratorum participatio communis
 et quomodo. Et admodum
 ad dignitatem et
 de oratorum tunc ore
 traditur

sententionibus aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso dominatus est omnis oculorum. quo melius nostri illi senes, qui personatum ne Roscium quidem magnopere laudabant. Animi est enim omnis actio, et imago animi vultus est, indices oculi. Nam hac est una pars corporis, quæ quos animi motus sunt, tot significationes, et commutationes possit efficere: neque vero est quisquam, qui eadem contuens efficiat. Theophrastus quidem Tauriscum quendam actorem auresum solitum esse dicere, qui in agendo contuens aliquid, pronuntiaret. Quare oculorum est magna moderatio: nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculi sunt, quorum tum intentione tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate, motus animorum significemus aptè cum genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis: quo magis menti congruens esse debet. Oculos autem natura nobis, ut equo, et leoni setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. Quare in hac nostra actione secundum vocem vultus valet: is autem oculis gubernatur. Atque in his omnibus, quæ sunt actionis, inest quædam vis à natura data: quare etiam hac imperiti, hac vulgus, hac denique barbari maximè commouentur. verba enim neminem mouent, nisi eum, qui eiusdem linguae societate coniunctus est: sententiæque sæpe acutæ, non acutorum hominum sensus præteruolant: actio, quæ præ se motum animi fert, omnes mouet: ipsi enim omnium animi motibus concitantur, et eos ipsi dem notis

Atque in his
 postquam laudata
 sunt singula quæ ad
 actionem pertinent
 laudantur. Sic Simul
 et cum illorum
 applicatur tunc nostrum
 in ea parte studium
 ipse habetur

Et in aliis agnoscunt. Et in se ipsi indicant. Ad actionis autem
 usum, atque laudem, maximam sine dubio partem vox obti-
 net: quae primum est optanda nobis, deinde quaecunque erit, ea
 tuenda: de quo illud iam nihil ad hoc precipiendi genus, quem-
 admodum voci seruiatur, equidem magnoperè censeo seruien-
 dum. Sed illud videtur ab huius nostri sermonis officio non ab-
 horrere, quòd, ut dixi paulo antè, plurimis in rebus, quod ma-
 xime est utile, id nescio quo pacto etiam decet maximè. Nam
 ad vocem in dicendo obtinendam, nihil est vtilius quàm crebra
 mutatio, nihil perniciosius quàm effusa sine intermissione con-
 tentio. Quid? ad aures nostras, Et actionis suauitatem, qui est
 vicissitudine, Et varietate, Et commutatione aptius? Itaque
 idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente
 tuo litterato homine, quem seruum sibi ille habuit ad manum,
 cum eburneola solitus est habere fistula, qui staret oculis post
 ipsum, cum concionaretur, peritum hominem, qui inflaret cele-
 riter eum sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à con-
 tentione renocaret. Audiui mehercule, inquit Catulus, Et se-
 pe sum admiratus hominis cum diligentiam, tum etiam doctri-
 nam, Et scientiam. Ego verò, inquit Crassus, ac doleo quidem
 illos viros in eam fraudem in repub. esse delapsos, quanguam ea
 tela texitur, Et ea incitatur in ciuitate ratio viuendi, ac postea
 ritati ostenditur, ut eorum ciuium, quos nostri patres non tuler-
 runt, iam similes habere cupiamus. Mitte obsecro, inquit, Cras-
 se, Iulius, sermonem istum, Et te ad Gracchi fistulam refer, cuius

Itaque Item

exemplum Tullius
 diligenter ad Socia
 modicationem cuius
 quia singularia post
 breuiter egressum
 In Iudicium de Gracchis
 vita et moribus Ita
 applicatur et repetita
 Socia etiam per
 iustitia illa qua am-
 graviora aut acutiora
 in temporibus huius
 Gracchi oratorum
 sibi et manibus
 fistula ad uigilant

DE ORATORE
Sicque laborum sibi et gratiam adhibuit
ego nondum plane rationem intelligo. In omni voce, inquit

Crassus, est quiddam medium, sed suum cuique voci: hinc

gradatim ascendere vocem, utile & suave est. Nam à prin.
cipio clamore, sordida quidem est. gradatim affertur ad coram

cripio clamare, agreste quiddam est: Et illud idem ad firman-
dam vocem est salutare deinde est quiddam consenti-

dum vocem est salutare. deinde est quiddam contentions ex-
tremum quod tamen inferius est quam acutissimum.

tremum, quod tamen inferius est quam acutissimus clamor.

quo te fistula progredi non sinet, & tamen ab ipsa contentio-
ne reuocabit. Et item contra quiddam in remissione exiit.

ne renocabit. Est item contra quiddam in remissione graui-
ad id quod quod gradibus h. d. ut h. d. p. b. i. d. d. v. i. a.
 mum. quoque tanquam sonorum gradibus descenditur. H.

varietas, et hic per omnes sonos vocis cursus. ^{significat} ^{significat}

varietas, & hic per omnes sonos vocis cur/us, & se ruebatur,
 & actioni afferet suavitatem: sed fistulatore[m] dominid[um]

Et actioni afferet suavitatem: sed fistulatore domi relinque-
tis, sensum huius consuetudinis vobiscum ad forum detrahe-
re.

Edidi quæ potui non ut volui, sed ut me temporis angustia

Edat quæ potui, non ut volui, sed ut me temporis angustia
coëgerunt. scitum est enim, causam conferre in tempus, cum af-

coegerunt. *citum est enim, cau/am conferre in tempus, cum af-*
ferre plura si cupias non queas. Tu vero inquit Catulus colle-

gisti omnia, quantum ego possum indicare, ita divinitus ve-

Illi omnia quantum ego possum iudicare, ita dimittis. Ut
 a Graecis probetur ista sententia. Sed ego eorum a Graecis sententia non
 non à Graecis didicisse, sed eos ipsos hæc docere posse videre. Me

quidem istius sermonis partem factum esse gaudeo. ac vel-

quidem ipsius sermonis participium factum esse gaudeo ac vel-
lem ut meus gener sodalis tuus Florentius affuisset: quem qui-

dem ego confido omnibus istis laudibus, quas tu oratione com-

plexus es, excellentem fore. Et Crassus, Fore dicis? inquit:

ego verò esse iam iudico, & tunc iudicari, cum me consule, in

senatu causam defendit Africa, nuperque etiam magis, cum

pro Bithynia rege dixit. Quamobrem recte vides, Catule:

nihil enim isti adolescenti neque à natura, neque à doctrina

...a nălbă, negre a nălbă...

Oed Jan
 Clausula trium
 libro rum tempor
 accommodata sol
 rum Sibgum ad
 octafum admonit
 de eterna.